REGISTERED No. B. 876.

શ્રી જૈનશ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક બોર્ડીંગના હતાર્થે પ્રગટ થતું

बुद्धिप्रभा.

LIGHT OF REASON.

ज्ञानदर्शनचारित्राणि मोक्षमार्गः

पुस्तक ५ मुं. डीसेम्बर १९१३ वीर संवत २४३९ अंक ९ मो.

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ટ.
૧. પ્રાચીન ગુર્જર ભાષામાં જૈન સાહિત્ય	૨૭૩
૨. પૂર્વાચાર્ય તથા સંવેગી સાધુઓએ ચારિત્ર માર્ગ સંબંધી જે બોલો. ૩૫ કાયદાઓ પૂર્વે કર્યા હતા તે જુના પાનાઓમાંથી સાર રૂપે અત્રે કેટલાક બોલો ઉતારવામાં આવે છે.	૨૭૬
૩. સ્થૂલ પ્રેમ અને સૂક્ષ્મ પ્રેમ. ...	૨૭૮
૪. દિવ્ય પિતૃભક્તિ!	૨૮૧
૫. મનુષ્ય.	૨૮૯
૬. જગત.	૨૯૦
૭. શ્યામા સંગ સંવેગ	૨૯૫
૮. સમયને ઓળખો.	૨૯૬
૯. દિવ્ય દર્શન...	૨૯૭
૧૦. ભ્રાતાના અવસાન પછી. ...	૨૯૯
૧૧. પેથાપુરમાં આચાર્ય પદવી અને તે નિમિત્તે થયેલો મહોત્સવ ...	૩૦૦
૧૨. માનવ હિતબોધ.	૩૦૩
૧૩. જીવન જગમાં સફળ તુજ હો ...	૩૦૪

प्रसिद्धकर्त्ता-श्री अध्यात्मज्ञान प्रसारक मंडळ.

વ્યવસ્થાપક-અમદાવાદ શ્રી જૈનશ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક બૉર્ડીંગ-
તરફથી સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ, શંકરલાલ ડાહ્યાભાઈ કાપડીઆ.
મુ. અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ—પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૧—૪—૦ સ્થાનિક ૧—૦—૦

અમદાવાદ—ધી "ડાયમંડ જ્યુબિલી" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં પરીખ દેવીદાસ છગનલાલે છાપ્યું.

જાણવાજોગ વર્ત્તમાન.

ચાલુ માસ અનેક સ્થળે ઓચ્છવ-મહોત્સવોમાં અને તેવાજ બીજા શુભ કા પસાર થયો છે અત્રે સુપ્રસિદ્ધ દાનેશ્વરી શેઠ મનસુખભાઇને ત્યાં શેઠ માણેકલાલભાઇના લગ્ન પ્રસંગે તેઓશ્રીને ત્યાં ઉજમણાની રચના ઉત્તમ પ્રકારની કરવામાં આવી હતી. વરઘોડા વગેરેનો ઠાઠ અને લોકની મેદની બહુજ હતી. આસપાસના ગામોના અને શેઠશ્રીના જાણીતા સંબંધીઓ સારી સંખ્યામાં પધાર્યા હતા. શેઠશ્રી તરફથી નોકારસી અને જમણો થયાં હતાં તથા અષ્ટોતરી સ્નાત્ર ભણાવવામાં આવ્યું હતું તથા જુદે જુદે ઉપાશ્રયે ઉપધાન ક્રિયા ચાલતી હતી જે પૂર્ણ થવાથી માળ પહેરવાના વરઘોડા જુદે જુદે દીવસે ચડયા હતા.

પેથાપુર મધ્યે-બાવન જીનાલયના દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા સારી ધામધુમ પૂર્વક થઇ છે. ઉપજ રૂ. ૨૨૦૦૦ જેટલી થઇ છે. ૯ નોકારસીઓ થઇ હતી. ત્યાર બાદ શેઠ શ્રી મનસુખભાઇ ભગુભાઇના સ્મરણાર્થે તેમના સ્નેહીઓએ પેથાપુરમાં એક કેળવણીને ઉત્તેજન આપનાર સંસ્થા ખોલવા ફંડ કરેલ જેમાં લગભગ રૂ. ૨૫૦૦૦) થયેલા છે તે ફંડ તરફથી-પેથાપુર શેઠ મનસુખભાઇ ભગુભાઇ એંગ્લો વર્નાક્યુલર સ્કુલ ખોલવામાં આવી છે. ત્યાર બાદ થોડાજ દીવસમાં યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ મુની મહારાજ શ્રી બુદ્ધિસાગરજી મહારાજને આચાર્ય પદવી આપવાનો મહોત્સવ ત્યાંના સંઘે ઘણી ધામધુમ પૂર્વક કર્યો છે જે પ્રસંગે પણ બે નોકારસીઓ અને પ્રભાવનાઓ થઈ હતી.

આજ રીતે અન્ય કેટલાક સ્થલોએ ઉપાધ્યાય-પ્રવૅત્તક-પન્યાસાદિ પદીઓ આપવાની શુભ ક્રિયાઓ થઇ છે.

આ માસમાં "જૈન ઍડવોકેટ" નામે એક અઠવાડીકપત્ર અત્રેથી પ્રગટ થયું છે.

આબુજી જૈન મંદિરમાં યુરોપીઅન વીઝીટરોને ચામડાના બુટ બદલી તેને બદલે કેનવાસના સ્લીપર પહેરીને દાખલ થવાની બહાલી હિંદી સરકારે આપી છે.

દાની સ્ત્રીઃ-પ્રયાગની એક કાયસ્થ સ્ત્રીએ પોતાની જ્ઞાતિમાં વિદ્યા પ્રચાર માટે રૂ. પાંચ લાખનું દાન કર્યું છે.

ભેટ આપવાની છે.

રા. રા. શેઠ જગાભાઈ દલપતભાઈ બી. એ. તરફથી 'જૈન ધર્મની પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્થિતિ' નામના પુસ્તકની ૩૦૦ નકલો, દરેક જૈન લાયબ્રેરી, જૈનશાળા તથા પૂજ્ય મુનિ મહારાજોને પોતાના ટપાલ ખરચથી ભેટ આપવા માટે અમને મળી છે માટે જેમને જોઇએ તેઓએ નીચેના સ્થળેથી પોસ્ટ કાર્ડ લખી મંગાવી લેવી.

ઉપરની ચોપડીની બીજી આવૃત્તિની ૧૦૦૦) નકલ રા. રા. શેઠ જમનાદાસ જેઠાભાઇ તરફથી અત્ર શહેરમાં યોગ્ય સ્થળે મફત વહેંચવા માટે અમને મળી છે તે ખાતર શ્રીયુત્ શેઠને ધન્યવાદ ઘટે છે.

વ્યવસ્થાપક "બુદ્ધિપ્રભા."

ઠે. નાગોરીસરાહ—અમદાવાદ.

बुद्धिप्रभा.

(The Light of Reason)

ब्रह्मानन्दविधानके पटुतरं शान्तिग्रहद्योतकम् ।
सत्यासत्यविवेकदं भवभयभ्रान्तिव्यवच्छेदकम् ॥
मिथ्यामार्गनिवर्तकं विजयतां स्याद्वादधर्मप्रदम् ।
लोके सूर्यसमप्रकाशकमिदं 'बुद्धिप्रभा' मासिकम् ॥

વર્ષ ૫ મું. તા. ૧૫ ડીસેમ્બર સન ૧૯૧૩. અંક ૯ મો.

प्राचीन गुर्जरभाषामां जैन साहित्य.

आत्मशिक्षा.

*दोहरा.

(संशोधक जैनाचार्य योगनिष्ट बुद्धिसागरसूरिजी.)

आपस्वरूप विचार तुं, जो होए हिइडे सान ।
करणी तेहवी कीजीए, जिम वाधे जगवान ॥ २८ ॥
वडपण धर्म थाइ नही, जोवन एलि जाय ।
वचवेगल धसमस करी, पछी फरि पस्ताय ॥ २९ ॥
जरा आवी योवन गयो, शिर पलिया ते केश ।
ललुता तो छंडी नहीं, न कर्यो धर्म लवलेश ॥ ३० ॥
पंचेद्रि जिहां पडवडां, रोम जरा नावंत ।
योवन विचली आवे सदा, करो धर्म माहांत ॥ ३१ ॥
हुंती हाथ न वावर्यो, संबल न कियो साथ ।
आथ गइ चीतीयो, पछे घसे निज हाथ ॥ ३२ ॥
धन जोवन नर रूपनो, गर्व करे ते गमार ।
कृष्ण बलभद्र द्वारिका, जाता न लागी वार ॥ ३३ ॥

* श्री आत्मशिक्षा नामक लघु राज्यना कर्ता श्री विजयसेनसूरिना वखतमां विद्यमान हता. लगभग त्रणसो वर्ष पूर्वे जैन कविनी गुजराती भाषा अने तेनो सार वाचकोने समजाय ते माटे मासिकमां तेनो उतारो करवामां आव्यो छे. तेना कर्ता कोण छे ते छेवटे दर्शाव्युं छे. अमदावाद झवेरीवाडो, लहेरीया पोळना रहीश श्रोता पानाचंदभाइ के जे थोडा वर्षपर मृत्यु पाम्या छे. जेमनी पासेथी अेक टीपणुं मळ्युं हतुं, तेमांथी मात्र उतारो करवामां आव्यो छे.

आठ पहोर तुं धसमसी, धन (कारण) देशांतर जाय ।
सो धन मेल्युं ताहरुं, ओरज कोइ खाय ॥ ३४ ॥
आंखतणे फरुकडे, उथलपाथल थाय ।
इशु जाणी जीव बापडा, म करीश ममता माय ॥ ३५ ॥
माया सुख संसारमां, ते सुख सही असार ।
धर्म पसाइ सुख मली, ते सुख न आवे पार ॥ ३६ ॥
नयन फरुके जिहां लगे, तिहां ताहरु सहु कोय ।
नयन फरुकत जब रही, तब आथ ओरज कोय ॥ ३७ ॥
पाप कीया जीऊ तें बहु, धर्म न कीओ लगार ।
नर्के पडयो जमकर चढयो, पडयो तिहां करे पोकार ॥ ३८ ॥
को दन राणो राजीओ, को दन भयो तुं देव ।
को दिन रांक तुं अवतर्यो, करतो ओरज सेव ॥ ३९ ॥
को दिन कोडी परवर्यो, को दिन नहि को पास ।
को दिन घर घर एकलो, भम्यो सही युं दास ॥ ४० ॥
को दिन सुखासन पालखी, जलमची चकडोल ।
रथपाला आगल चले, नित्य नित्य करत कलोल ॥ ४१ ॥
को दिन कूर कपूर तुं, भावत नहीं लगार ।
को दिन रोटी कारणें, भमे ते घर घरबार ॥ ४२ ॥
हीर चीर अंगज पहिरीयां, चुआचंदन वहु लाय ।
सोतन जतन करत भयो, खीणमांही बिघटाय ॥ ४३ ॥
सातमी गोख तुं शोभतो, कामनी भोगविलास ।
एक दिन ओहि आत्रिसि, रहणोहि वनवास ॥ ४४ ॥
रुपी देवकुमार सम, देखत मोहे नरनार ।
सो नर खीण एकमां बली, वली जली होवे छार ॥ ४५ ॥
जे विना घडीय न जायती, सो वरसासो जाय ।
ते वल्लभ विसरी गयो, ओर सुं चीतवे छार ॥ ४६ ॥
देखत सब जग जातु हें, थिर न रहेवे कोय ।
इसु जाणी भलुं कीजीए, हीये विमासी जोय ॥ ४७ ॥
सुरपति सवे सेवा करे, राय रांणा नरनार ।
आयष होती आतमा, जातां न लागे वार ॥ ४८ ॥
देखत न अंधा हुआ, जे वीट्या मोहजाल ।
भण्या गण्या मूरख वली, नरनारी बालगोपाल ॥ ४९ ॥

रात दिवस निज प्रिया सुं, तुं रमतो मनरंग ।
जे जोइ ते पूरतो, उलट आणी अंग ॥ ५० ॥
सो रामा जीउ ताहरी, खिणमांही विघटाय ।
स्वार्थ पहोंचत जब रह्यो, तब फेरी वेरी थाय ॥ ५१ ॥
समुद्रद्वीप सायर सवे, पाम्या केइ पार ।
नारी हृदय दोय आगलां, को नवी पाम्या पार ॥ ५२ ॥
ब्रह्मा नारायण इश्वर, इंद्र चंद्र नर कोड ।
ललना वचन हुवा लालची, रह्या ते बे करजोड ॥ ५३ ॥
नारी वदन सोहामणो, पण वाघणी अवतार ।
जे नर एहने वश पड्या, तस लुस्या घरवार ॥ ५४ ॥
हस्त मुखे दीसे भली, करते कारमो नेह ।
कनकलता बाहिर जिसी, अभंतर पितल तेह ॥ ५५ ॥
पहिली प्रीति करे रंगशुं, मीठा बोली नार ।
नरदास करियो आपणो, पछे मूके टाकर मार ॥ ५६ ॥
नारी मदन तलावडी, बुड्यो सयल संसार ।
काढण हारो को नहीं, बुडावुं बन वार ॥ ५७ ॥
वीस वीसाना जे नरा, कोइ नही तसवंक ।
पण नारी संगत तेहने, निश्चे चढे कलंक ॥ ५८ ॥
मुंज अने चंड प्रद्योतना, दासीपति पाम्या नाम ।
अभयकुमार बुद्धि आगलो, तेह ठग्यो अभिराम ॥ ५९ ॥
नारी नहींरे बापडी, पणं ए विषनी वेल ।
जो सुख वांच्छे मुक्तिना, तो नारी संगत मेल ॥ ६० ॥
नारी जगमां ते भली, जियो जाया पुरुष रतन ।
ते सतीने नित्य पाये नमुं, जगमां ते धन्य धन्व ॥ ६१ ॥
पाप घट पूरण भरी, तें लीयो शिर भार ।
ते किम छूटीश जीवडा, न करी धर्म लगार ॥ ६२ ॥
तो इसुं जाणे कुडकपट, बल वलय तु छांड ।
ते छांडीने जीवडा, जिन धर्मसुं चित्त मांड ॥ ६३ ॥
जेणे वचने पर दुखीयों, जेणे होये प्राणी घात ।
कलेशे पडे नीज आतमा, तज्वो उत्तम ते वात ॥ ६४ ॥
जीमतीम परसुख दीजीए, दुख न दीजे कोई ।
दुख दीजे दुख पामीए, सुख दीजेज सुख होय ॥ ६५ ॥

परनात निंदा जे करे, ओर कूडा दीए आल ।
मर्म प्रकाशे परतणा, एथी भलो चंडाल ॥ ६६ ॥
षट्मासीने पारणे, एकसीतु लहे आहार ।
करतो निंदा नव टले, तस दुर्गति अवतार ॥ ६७ ॥
छार उपर जीम लींपणु, त्यम क्रोधी तप कीध ।
तस जप तप संयम मुधा, एके काज न सीध ॥ ६८ ॥
पूरव कोडने आउखे, पाले चारित्र्य सार ।
सुकृत सर्वे तेहनुं, क्षिणमां होवे छार ॥ ६९ ॥
पर अवगुण सर्षवसमा, अवगुण निज मेरु समान ।
तो कां करे निंदा पारकी, मूरख आणी नीज सांन ॥ ७० ॥
परअवगुण जीम देखीए, तीम परगुण तुं जोय ।
परगुण लेतां जीवडा, अवश्य अजरामर होय ॥ ७१ ॥
क्रोधी नर अछे सदा, कहीय न उतरे रीस ।
ते छोडी दूर आतमा, रहीए जोयण पणवीस ॥ ७२ ॥
गुण कीधा माने नहि, अने अवगुण मांडी मूल ।
ते नर संगत छांडीए, पगपथ माथाशूल ॥ ७३ ॥
निंदा करे जे आपणी, ते जीवो जगमांय ।
मलमूत्र धोइ परतणा, पछे अधोगति जाय ॥ ७४ ॥
जे मलमूत्र धोइ सदा, गुणवंतना निशदिश ।
ते दुर्जन जीवो घणुं, जगमां क्रोड वरीस ॥ ७५ ॥

पूर्वाचार्य तथा संवेगीसाधुओए चारित्रमार्ग संबंधी जे बोलोरुप कायदाओ पूर्वे कर्या हता ते जूना पानाओमांथी साररुपे अत्र केटलाक बोलो उतारवामां आवे छे.

(સંગ્રાહક શાસ્ત્ર વિશારદ જૈનાચાર્ય યોગનિષ્ટ મુનિ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી મહારાજ.)

સંવેગીસાધુ યોગ્ય વ્યવહાર મર્યાદાના બોલમાંના સારરૂપ બોલો.

યથા પદસ્થ આચાર્ય ઉપાધ્યાય વિના નાણે અંગ પૂજા ન કરાવવી.

પદસ્થ વિના સોનેરી રૂપેરી સાજનાં ઝરમર ચંદુઆ બંધાવવા નહિ.

જેણે જે શિષ્ય પ્રતિબોધ્યા હોય તે પદસ્થને પુછીને તેને દેવો.

કોઇ શિષ્ય ગુરૂથી દુમણો થઇ પરસંઘાડામાં જાય ત્યારે તેના ગુરૂની આજ્ઞા વિના તેને ન સંગ્રહવો અને વડિલ હોને વ્યવહારે વાંદવો પણ નહિ અને ગુરૂનો અવર્ણવાદી પ્રત્યનીકતા કરીને જાય તે વારે વેષ લેઇને કાઢી મૂકવો.

સામાન્ય યતિએ અધિક વસ્તુનું પુંઠીયું ન રાખવું પદસ્થે પણ યથાયોગ્યપણે કારણ જાણી ચાર માસ ઉપરાંત ન રાખવું. પર્વદિને દૃષ્ટિ પડિલેહણા કરવી.

માસ કલ્પ પાલટવો. ગોચરી વસતિ સ્થંડિલ ભૂમિકા પલટાય તેમ પાલટવો. રોગાદિક કારણે જયણા તથા એક સામાચારીએ એક માંડલીના એક પરિણતિને ઘેર ઉપરાઉપરી ન જવું.

સામાન્યયતિએ સ્ત્રીયાદિકને ઘેર જઈ ભણાવવું નહિ. તેની સાથે આલાપ સંલાપ ન કરવો. જો અક્ષરાદિક પુછે તો ઉપાશ્રય મધ્યે કહેવો.

સામાન્યયતિયે હજાર શ્લોકથી અધિક લખાવવું નહીં. તોપણ લેખકને ઘેર જાવું આવવું નહીં, પુસ્તક વેચાતા લેવા આશ્રીપણ ક્રયવિક્રય ગૃહસ્થ હાથે કરવો કરાવવો પણ સ્વયં સંયતે ન કરવો.

વયોવર્ષ ૬૦ દીક્ષા પર્યાય વર્ષ ત્રીશ તથા બાર વર્ષ વિના એકલે જવું આવવું, સ્ત્રીયાદિકને ભણાવવું નિષેધ. રોગાદિક કારણે જયણા. ઉપાશ્રય મધ્યે આવ્યા તે બોલાવવાની જયણા.

થાપના ઘર કલ્પી હોય ત્યાં નિત્ય આહારાર્થે ન જવું.

સામાન્યયતિએ સ્ત્રીને આલોચના ન દેવી.

સામાન્યયતિએ વાટે વોલાવો ન લેવો. વિશેષ કારણે જયણા. ગૃહસ્થાદિક સાથે આવીને લે તો ના નથી. તથા સંવચ્છરી પાડકમ્યો સંવચ્છરીહાને સ્વસમવાયી પરસમવાયી ટાલવો નહિ અને તીર્થંકરની ભક્તિએ સ્વગચ્છી પરગચ્છી ન જોવો. ગુણાનુરાગ વખતે અંગીકાર કરવો.

રાત્રે ધર્મ જાગરિકા ન થતી હોય તિહાં યતિએ ન રહેવું.

સાધ્વી ન કરવી. કદાચિત્ સ્વયંબંધિની હોય તો ચાલીશ વર્ષે પછી દેવાની જયણા અને પરગચ્છી આવે તો વડેરાને પુછીને રાખવી.

ગીતાર્થ વિના વ્યાખ્યાન ન કરવું. જઘન્યથી સમવાયાંગ સૂત્રગમા મેલવી જાણે, સંસ્કૃત ભાષાનિપુણ શ્રદ્ધાવંત શુદ્ધ પ્રરૂપક, કુશીલ નહિ. સુશીલગચ્છ નાયકનો હિતબંધી તે ગીતાર્થ વ્યાખ્યાન કરવાનો અધિકારી. એકલી શ્રાવિકાની પર્ષદા આગળ વ્યાખ્યાન ન કરવું.

વિશેષ કારણ વિના પહિલી છ ઘડી દીન પાછલી ઘડીચાર મધ્યે આહાર ન કરવો. પારણાદિકને કામે શીતલ ભક્તાદિકની જયણા.

પર્વપર્વીએ વિગય ન લેવી વિશેષ તપાદિકની જયણા.

નવ દીક્ષિત શિષ્યે ગૃહસ્થ ગૃહસ્થિણી સાથે આલાપ સંલાપ ન કરવો. ગૃહસ્થ ગૃહે ભણવા ભણાવાદિકે જવાનો પ્રસંગ ન કરવા દેવો.

ઔષધાદિક દ્રવ્ય એકના ઘરથી લેઈ સ્વનિશ્રાએ ગૃહાંતરે ન મૂકવો.

સાત ક્ષેત્રને નામે દ્રવ્ય જે શ્રાવકે કર્યા હોય ત્યાંથી લેઈ અપર શ્રાવક પોતાનો મેળાપી હોય તેના ઘરે યતિએ ઉદીરણા કરી મૂકાવવો નહિ. ગૃહસ્થ મળે મૂકે તે વારૂ. તીર્થાદિકને કામે વિશેષ કારણે જયણા.

ઇત્યાદિક મર્યાદા પટ્ટક સર્વ સંવેગી સમુદાયે પાળવા પળાવવા.

પંડિત જયસોમગણિમતમ્. પંડિત જશવિજયગણિમતમ્. પંડિત સત્યવિજયગણિમતમ્. ઋદ્ધિવિમલગણિમતમ્.

स्थूल प्रेम, अने सूक्ष्म प्रेम!

એક પત્ર!

પ્રિય સખે! કલ્પનાશક્તિના એક વિચિત્ર પ્રભાવનું આ પત્રમાં મ્હારે તને દિગ્દર્શન કરાવવાનું છે. ખરે! એક કલ્પનાસ્તો! હા કલ્પના, તો પણ વિશુદ્ધ નિર્મલ હૃદયની કલ્પનાના સુલલિત પ્રસાદમાં ત્હને પણ કંઇ ભાગ આપવો ઉચિત લાગે છે.

જીવન! ગઇ કાલે શરદપૂર્ણિમાની રાત્રિ હતી. રાત્રિના બાર વાગ્યા હતા. મધ્ય નીશાનો શાંત–સુંદર સમય વહ્યો જતો હતો. ચંદ્ર બારીમાંથી હમારા પલંગ ઉપર ડોકીઆં કરતો હતો. સરસ્વતીચંદ્રના ચોથા ભાગનું એક પ્રકરણ વાંચવાનું બંધ કરી, શશિરેખા, મ્હારા પગ પાસે બેસી ચંદ્રને નિહાળતી, કલ્પનાની પાંખોપર ઉડતી હતી, અને નૂતન વિચાર પ્રદેશોમાં નિરંકુશ રિત્યા સુખે વિરહતી હતી. તેના મુખપરની ઘડી ઘડી બદલાતી રેખાઓથી તેના હૃદયના મંત્ર હું વાંચતો હતો. અંતે તે હસી પડી અને બોલી "વ્હાલા! આ ચંદ્ર ના કહે છે!" "શું ના કહો?" મ્હેં પુછ્યું. અને તે જવાબ કેવી વીચીત્ર કલ્પનો કુસુમ તું કંઇ કળી શકે છે? શશીરેખાએ શું કહ્યુંતે? "સ્થૂલ પ્રેમ અને સૂક્ષ્મ પ્રેમ જેવું કંઇ નથી." એ તેની કલ્પનાનો સાર. અંતે પ્રેમનાં તત્વો પ્રથક્કરણનાં, અમે કલ્પનાની કુંજમાં વિહાર કર્યો, કુંજનાં વૃક્ષે વૃક્ષે–વેલીએ વેલીએ ને ડાળીએ ડાળીએ ભ્રમણ કર્યું! અને તે વિહારના ફળમાં એજ નીકળ્યું કે "સ્થૂલ કે સૂક્ષ્મ પ્રેમ જેવું કંઇ છેજ નહિ."

સખે! પ્રેમનાં રહસ્ય કોણ વધારે સ્હમજે છે? શાસ્ત્રીની પોથીઓ ઉકેલતો જડ તત્વજ્ઞાની, કે સ્ત્રીના હૃદય પરાગમાં મગ્ન રસીક ભ્રમર? વિશ્વવ્યાપક શાંતિમાં, ઇન્દ્રિયોના વ્યાપાર લીન થાય છે, ત્યારે પ્રેમીઓના સંયુક્ત હૃદયમાંથી–ઉંડી ઉંડી આત્માની ઐકયતામાંથી દિવ્ય શબ્દોમાં દિવ્ય સંગીત ઝરે છે! વિચાર તથા ભાવની પરે અગણિત તારાઓ ચમકી રહે છે, અને એ સંગીતમાં, એ વિચારમાં, એ ભાવમાં, પ્રેમનાં ઉંડાં ગૂઢ રહસ્ય શુદ્ધ પ્રેમીઓ નીરખે છે! અનુભવે છે, તથા આત્મામાં સંગ્રહી લે છે. પ્રેમ અવિચ્છીન્ન છે, પ્રેમના વિભાગ કરનાર તત્વજ્ઞાનીઓ પ્રેમનું ખરૂં રહસ્ય સ્હમજ્યા નથી. પ્રેમ સ્થૂલ પણ નથી, પ્રેમ સૂક્ષ્મ પણ નથી. ત્યારે પ્રેમ કેવો છે? પ્રેમ શું છે?

જડ શરીરના જડભોગ ભોગવનાર દંપતી વચ્ચેનો પ્રેમ એ સ્થૂલ પ્રેમ ગણાય છે. સ્ત્રીપુરૂષ વચ્ચેના આવા સંબંધને પ્રેમનું નામ આપનાર દંભીઓ પ્રેમની જેટલી અવગણના કરે છે, તેટલીજ અવગણના "પ્રાણ પ્રાણની ચેતનાએ પ્રેમ"–એ સૂક્ષ્મ પ્રેમ, એ સૂત્રને સ્વિકારનાર પણ કરે છે.

જડભોગ, માનસિક વિલાસ, અને આત્માની ચેતનાએ પ્રેમનાં આવશ્યક તત્વ નથી. ખરૂં છે કે જ્યાં પ્રેમ હોય છે ત્યાં આ તત્વોમાંના કોઇને કોઇ હોય છે, પરંતુ એ તત્વો પ્રેમનાં અનુસંગી તત્વો છે–પ્રેમનાં આવશ્યક અંગ નથી. પ્રેમનો બાહ્ય આવિર્ભાવ આ તત્વ દ્વારાજ થાય છે. પણ પ્રેમનો આત્મા એ સર્વ તત્વથી કંઇ ભિન્નજ છે. પ્રેમના આત્માના સ્વરૂપનું નિરૂપણ કરવાનો આ પ્રયત્ન છે.

સખે! "આત્માનું સ્વરૂપ" એ શબ્દથી ગભરાઇશ નહિ. × × × × × × પ્રેમનો આત્મા એટલે પ્રેમનાં આવશ્યક અંગ, તેમના સ્વરૂપનું દિગ્દર્શન આપણે કરવાનું છે. સખે!

પ્રેમ એટલે સ્ત્રીપુરૂષ વચ્ચેનો (યાતો બે વ્યક્તિ વચ્ચેનો) એક પ્રકારનો સંબંધ, એ તત્ત્વ તો સર્વ માન્ય છે. પરંતુ એ સંબંધ કેવા પ્રકારનો છે તે આપણે જોવાનું છે. સ્ત્રી વ્યક્તિ અને પુરૂષ વ્યક્તિ વચ્ચેનો સંબંધ અન્ય જનોના જ્ઞાન માટે પ્રગટપણે સ્વિકારવામાં આવે છે ત્યારે તે લગ્ન કહેવાય છે. વ્યક્તિ વ્યક્તિ વચ્ચેનો સંબંધ, જનસમાજના સંગમાં આવતાં, આમ લગ્નરૂપે રૂપાંતર પામે છે. પ્રેમનો બાહ્ય આવિર્ભાવ જે દ્રષ્ટિગોચર થાય છે તે આવી રીતે જનસમાજના સ્પર્શથી રંગીત થયલો હોય છે.

સ્થૂલભોગ–માનસિક વિલાસ–પ્રાણની ચેતનાએ સર્વ પ્રેમનાં બાહિર્ભાવ પામતાં, બાહ્યાંગ છે અને એ સર્વ અંગ, સમાજના સ્પર્શથી રંગીત થયલાં હોય છે. પ્રેમનાં શુદ્ધ તત્ત્વ એ અંગથી કંઇ ભિન્નજ છે અને પ્રેમના વિભાગ (સૂક્ષ્મ પ્રેમ–તથા સૂક્ષ્મ પ્રેમ) જનસમાજના સ્પર્શથી દુષિત થયેલા અંગને અનુસરીને પડેલા હોય છે માટે અનિત્ય છે. આપણે જેને સ્થૂળ પ્રેમ અગર સૂક્ષ્મ પ્રેમને નામે ઓળખીએ છીએ તે માત્ર પ્રેમનો આભાસ છે. જડ શરીરની શક્તિમાં ન્યુનતા થતાં જડભોગ નાશ પામે છે. માનસિક શક્તિઓનો ક્ષય થતાં માનસિક વિલાસ ઘટે છે, તથા જીવનમાંના અનિવાર્ય કરુણ પ્રસંગોનો આઘાત થતાં, તથા તેના ઘા ખમતાં પ્રાણની ચેતના પણ ન્યૂન થાય છે તેટલાજ માટે આ સર્વ અંગ અનિત્ય છે પણ પ્રેમને આપણે નિત્ય કહીએ છીએ, અને પ્રેમ નિત્ય છે તેથીજ આ સર્વ અંગથી ભિન્ન છે.

મનુષ્ય પોતાની આંતર વૃત્તિઓ તથા સૃષ્ટિના સર્વ બાહ્ય પ્રસંગો, જનસમાજના નેત્ર દ્વારાજ નિરખે છે. અગણિત વર્ષથી સમાજમાં રહેવાના અભ્યાસથી, આ પરિણામ થયલું છે. સમાજનાં બંધન દૂર કરી–વસ્તુ માત્રને તેના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં જોવાનું કાર્ય અતિ વીકટ તથા સૂક્ષ્મ થયેલું છે.

નીતિક્ષેત્રમાં આવું શુદ્ધ સ્વરૂપ નીરખવાનો પ્રયાસ ઋષિઓએ પ્રથમ કર્યો હતો અને પ્રેમના વિશાળ–અતિ દુર્ગમ ક્ષેત્રમાં તેવોજ પ્રયાસ આજે આપણે આદરીએ છીએ.

સખે ! પ્રેમનું રહસ્ય સમજાવતાં મ્હેં તને ન્હોતું કહ્યું કે લગ્નથી એકત્ર થતાં સ્ત્રી પુરૂષ ઉપર, સૃષ્ટિની ઉન્નતિના કર્તવ્યનો બોજો છે. સ્થૂળ ભોગથી, સ્થૂળ દેહને જન્મ આપી સૃષ્ટિમાં મનુષ્ય જાતિને વધારવી, માનસિક ભોગથી સૃષ્ટિની માનસિક શક્તિને પોષવી, તથા ચેતનાના વિકાસમાં સૃષ્ટિમાં ચેતના પૂરવી એ કંઇ પ્રેમનાં સર્વાંગ–તે સર્વ ધર્મ–કહી શકાય નહિ.

" અરે પ્રીતિ પ્રીતિ, જગત્ જન જેને કહી મરે; "
" તપાસી જોતાં તો, મતલબ તણી વાતજ ઠરે. "
× × × ×
" તો તે જોજે કુમુદ શશિમાં પ્રેમની દિવ્યતા તું ! "
× × × ×
" જે પ્રીતિથી જીવન સઘળું અર્પ તું હા પતંગ ! "
× × × ×
આહા ! એ તો જન હૃદયને શીખવે દિવ્ય કાંઇ ! "

પ્રેમની પરિપૂર્ણ વ્યાખ્યા થઈ શકવી મુશ્કેલ છે અને જેમ (પાદરાકરનો લેખ) કહે છે તેમ–

" સ્થૂળ જગતને માટે તો સુક્ષ્મ પ્રેમ સદા અપૂર્ણ છે તે સર્વના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થયે જીરવાતો નથી. સ્થૂળ પ્રેમની માયામાં વીંટળાયેલા જીવોથી તે જાણ્યો જતો નથી. પ્રુથ્વિમાં તે સમાતો નથી. એક ભવથી પુરો થતો નથી તે બ્રહ્મથી તે પૃથક્ નથી અને

એવા ઉત્કૃત–સૂક્ષ્મ પ્રેમનો હેતુ માનવીઓની સ્થૂલ વાંચ્છનાઓની તૃપ્તિમાં નથી–પણ સૂક્ષ્મ બનવા બનાવવામાં–સ્વને–આત્માને ઓળખવામાં–તેને પૂજવા પામવામાં–પરમાત્માની પાસે જવાના યત્નમાં છે. જ્યાં માનુષિ ક્લિષ્ટતાનો કીચડ, પવિત્ર–સૂક્ષ્મ પ્રેમીઓનાં ચરણ યુગળ મલિન કરતો નથી એવા **सोहं–तत्त्वमसि ने अहं ब्रह्मास्मिन्** ! ના ઘોર ઉચ્ચારો–ગર્જારવોથી જે ભૂમિ સુંદર બની રહી છે, જ્યાં પરમાર્થ–દયા–વિશ્વપ્રેમ–સ્વાર્પણ–વ્હાલું–સ્હેવું–ને દિવ્યતાનાંજ દર્શન થયાં કરે છે એવી દિવ્ય ભૂમિકા પ્રત્યે જવામાંજ સૂક્ષ્મ પ્રેમનો હેતુ સમાયલો છે ને તે હેતુનું સાર્થક તે સૂક્ષ્મ પ્રેમ–ને તેજ હેતુનો ધ્વંસ થઇ–તેથી પ્રતિકૂળ પ્રવૃત્તિની પ્રાતતી થાય તે સ્થૂળ પ્રેમ સ્હમજવું." (૧૯૧૩ નો સાંજનો પતતી અંક પા. ૧૮૯ પાદરાકર.)

સખે ! હજી પણ શશિરેખા કહે છે કે, મનુષ્યની વણ મ્હોરી, વાચ્છનાઓ કેટલીએ રહી જતી હશે તેની ગણત્રી કોણે કરી છે ? વન વનમાં કોકિલાનાં ગાન, મનુષ્યના શ્રવણપુરમાં અથડાયા શીવાય કેટલાંય વિરમતાં હશે ?

સમુદ્રનો ઉન્નત હૃદય ક્ષોભ મનુષ્યને દૃષ્ટિગોચર થયા વિના, ચંદ્રિકા સાથે મૂકવિલાસ કરતો હશે તેની પણ માનવી કેટલી કલ્પના કરી શકશે ? "માનવ **जीवन** માં સૃષ્ટિ સૌંદર્યનાં પ્રાશનો અધૂરાં અધૂરાં છે" શશિરેખા ! હજી પણ મને કહે છે કે, તેના કપોળમાં પ્રસરી રહેતી સુરખી, મ્હેં કેટલીવાર નીરખી નથી ? કોકિલા મ્હોરનું પ્રાશન કરે ત્યારે મ્હોરની મીઠાશની, તે લલિત કંઠમાં કેટલી અમિ વર્ષતી હશે તે કોણ જાણે છે ? તેવીજ રીતે હા ! પ્રેમના ચૈતન્ય દ્વારા બહિર ભાવ પામતાં ચિન્હ કોણે કેટલાં નિરખ્યાં હશે ?

જીવનસખે ! પ્રેમનું શુદ્ધ અને અતિગહન એવું સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ હું તને શી રીતે સ્હમજાવી શકું ? તેમના વિભાગ સુક્ષ્મ તથા સ્થુલ પ્રેમના વિભાગના સ્વરૂપો કેમ કરી સાક્ષાત્કાર કરી શકું ? મ્હારૂં હૃદય આવીને ખોલ, ત્હારા પોતાના હૃદયમાં ત્હારી સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિથી તપાસી જો તે તને પ્રેમનાં તત્વનો અનુભવ થશે. તું તેમને જાણી શકીશ—અનુભવી શકીશ ખરી પણ દર્શાવી શકીશ નહિ. જડ વાણી તે મનુષ્યના ઉંડા ઉંડા ગૂઢભાવ શી રીતે દર્શાવી શકે ? તોપણ, બાલકના બાલરવિશા મુખ મંડલની આસપાસ, મનોહર ચાંદલીઆની આસપાસ, મહા તપસ્વી તેજપૂંજ યોગીના વદનની આસપાસ, બાલરવિનાં રશ્મિની આસપાસ, અને સ્ત્રીની લલિત દેહવલ્લરીની આસપાસ પ્રેમનું જે શાંત તેજ પસરી રહે છે, તેજ પ્રેમના અસ્તિત્વનું એક સબલ પ્રમાણ છે. એવો રમ્ય તેજપૂંજ જેણે નીરખ્યો નથી તે પ્રેમી નથી.

પ્રેમ સ્થૂલ નથી, પ્રેમ સૂક્ષ્મ નથી, પ્રેમ આ નથી, પ્રેમ તે નથી. એજ રીતે પ્રેમનું સ્વરૂપ દર્શાવી શકાય ? વેદાંતીને **नेति नेति** કહીને બ્રહ્મનું સ્વરૂપ દર્શાવતાં ત્હેં નથી જોયો ? "પ્રેમ એ બ્રહ્મ છે, બ્રહ્મથી પણ કંઇક અધિક છે, સૃષ્ટિની સર્વ ઉચ્ચ શક્તિઓનો સાર એ પ્રેમ."

સખે ! ત્હારે માટે નવાં તે શાં ગીત મોકલું ? આ બારી પાસેના આંબામાં બેઠી બેઠી કોયલ ટહુકે છે તે ગીત તહારે માટે વધારે સારાં છે.

"ખારા ખારા સાગર મા ઉલેચાવશો;"
"જલવિના જલચરને મા પજવશો,"
"સાગરમાં એક છે વીરડી મીઠડી;"
"અમૃત આરે ત્યહાં માંડશું ઝુંપલડી."

સખે ! વલી આ સંબંધી આગળ ઉપર. હમણાં તો ઘણું થયું.

સદા સર્વદા ત્હમારોજ.

પ્રવાસી.

दिव्य पितृभक्ति !

(પાદરાકર.)

મનુષ્ય માત્રને, આ અખિલ વિશ્વમાં, સદાસર્વદા-દરેક સ્થિતિમાં-જો કાઇ પણ વધારેમાં વધારે પૂજ્ય-વંદ્ય-પરોપકારી-હોય તો તે માતા-પિતાજ છે અને એ તો સર્વ માન્ય વાર્તા છે,-અને પ્રાચીન અને અર્વાચીન જમાનાએ ક્યારનીએ સ્વિકારેલી સત્ય બીના છે કે, આપણને જન્મ આપી-પાળીપોષી-વિદ્યાદાન દઇ-આટલી સારી સ્થિતિએ લાવવાના ઉપકારના બદલામાં તેમના પર ગમે તેટલા પ્રત્યુપકાર કરીએ-અરે કહો કે આપણા ચામડાના જોડા શીવડાવી તેમને પહેરાવીએ, તો પણ તેમના ઉપકારોનો બદલો વળવો મુસ્કેલજ છે.

માબાપને પોતાને ખભે કાવડમાં બેસાડી ભારતવર્ષનાં સમગ્ર તીર્થોમાં ફેરવી-પિતૃભક્તિનું અપૂર્વ દૃષ્ટાંત શિખવનાર પિતૃભકિત શ્રવણ-પિતાના ફકત એકજ વચનને ખાતર-અપૂર્વ વૈભવ વિલાસને સૌભાગ્ય સમૃદ્ધિ યુકત રાજ્યને લાત મારી-વનં વન રખડનાર રામચંદ્રજી ! પિતાને માછી કન્યાને પરણવાના માર્ગને મોકળો કરી-સુખી કરી તેમને સંતોષ આપવાની ખાતર આ જન્મ કુંવારા રહી રાજ્યપાટને રામ રામ કરનાર-ભીષ્મ આદિ ભારતવર્ષની વિભૂતિઓનું સ્મરણ કરાવનાર અશોક પુત્ર કુણાલનું અતિ ઉત્કટ-પિતૃભકિતનું, હૃદય દ્રાવક જીવન ચરિત્ર આજરોજ વાંચકો સન્મુખ સાદર કરવા ઇચ્છા રાખી છે.

ઇ૦ સ૦ પૂર્વ ૨૩૨-૨૭૨ ના અરસામાં મહારાજા અશોક નામના મહા પરોપકારી-વિશ્વવિખ્યાત-જ્ઞાનસંપન્ન-સાર્વભૌમ રાજા આ ભારતવર્ષને અલંકૃત કરી રહ્યા હતા. અહિંરાંતર સૌંદર્યતા સંયુક્ત-પતિવ્રતા રાણી અસંધિમિત્રા તેમના અંતઃપુરને વિભૂષિત કરતી હતી. આવા સર્વ ગુણસંપન્ન-વિશુદ્ધ પ્રેમભાવના ભર્યા દંપતીની સંતતી કેવી આદર્શ હોય તેનો વિચાર વિવેકી વાંચકો તમેજ કરો. રાજપુત્ર કુણાલ-રાજા અશોકનો એકનો એક-નેત્રમણી-કુલદિપક પુત્ર હતો. તે અતિશય સુંદર-ગુણવાન-શૂરવીર અને વિનયી હતો. રાજાનો તેમજ પ્રજાજનોનો તેનાપર અતિશય ચાહ અને પ્રેમ હતો. અને એ ભવિષ્યનો રાજા મહારાજા અશોક કરતાં પણ વિશેષ ન્યાયી-દયાળુ અને પરોપકારી થશે એમ સર્વને લાગતું હતું. સાર્વભૌમ અશોક રાજા જેવા પ્રતાપી પિતાના પુત્રના સુખ-સમૃદ્ધિ-સાહ્યબી અને આનંદમાં શી ખામી હોય વારૂ? પણ ના! વાંચક! રખે એવા વિચારોમાં દોરાતા. "નથી સાહ્યબી સદાય કોઇની ટકી ટકી." એ સુત્રાનુસાર રાજકુમાર કુણાલને પણ બન્યું. રાજકુમારપર હમેશાં અમિ વર્ષાવતી તેની માયાળુ માવડી-રાજ્યનું સૌભાગ્ય-ને રાજાનું પરમ ધન-તે રાણી આ નશ્વર જગતનો ત્યાગ કરી ગયાં. સંસારમાં બાળકોને જો કઇ પણ સુખ હોય તો તે માયાળુ માવડીનુંજ મિષ્ટ સુખ છે. 'મા-તે-મા.' ભલે ગાંડી ઘેલી પણ મા-"માના રેંટીઆમાં બાલક સમાય-પણ બાપના રાજ્યમાં ન સમાય" એ સૂત્ર જગપ્રસિદ્ધજ છે. માતા પુત્રને નિઃસ્વાર્થ પ્રેમથી ચાહ્ય છે ને તેના સુખ દુઃખ વખતે ખરા નિર્મળ હૃદયથી તેને આશ્વાસન આપે છે. અરે! માના તે શા ગુણ ગાઇએ. બાળક માટે ગાંડી ઘેલી ફરતી માવડી, બાલક માટે પથ્થર તેટલા દેવ ગણી પૂજતી માવડી, બાળક માટે અડધી અડધી અધીરી થતી માવડી તારાં તે શાં યશોગાન ગાઇએ-બસ તને તો નમીજ પડાય છે.

માતાના મરણથી કુણાલના દુઃખનો પારજ રહ્યો નહિ. તેમજ રાજા પણ અત્યંત દુઃખી થઈ ગયો. તે કુણાલને કોઇ વાતે પણ ઓછું આવવા દેતો નહિ. વખતના વહેવા સાથે રાજાએ બીજી રાણી સાથે લગ્ન કર્યું. રાણી તિષ્યરક્ષિતા એક પરમ રૂપવતી રમણિ હતી પણ તે સુંદરતા બાહ્યજ હતી. આંતરીક સુંદરતા બીલકુલજ હતી નહિ.

રાજા પણ તેની બાહ્ય સુંદરતાપરજ મોહ પામ્યો હતો. સુંદરતા ને સદ્દગુણ એ બે વસ્તુઓનો મિશ્રયોગ ભાગ્યવશાતજ સાંપડે છે. આ નવી પણ સુંદર રાણી અત્યંત વિષયી, સ્વાર્થી, દુષ્ટ સ્વભાવની અને દ્વેશીલી હતી. તે કયે વખતે કયું પાપ કરશે કે શું પ્રપંચ ઉઠાવશે તે અગમ્ય હતું. તેને સદ્દગુણી મનુષ્યોનો ખાસ દ્વેષ રહેતો. સર્વ સદ્દગુણી માણસો તેના શત્રુ તે સમજતી. અને આપણો રાજકુણાલ પણ તેને શત્રુ સમાનજ ભાસતો. અને ગમે તેમ તો પણ તે સાવકીમાજ કેની ?

"સાવકી મા—"

"માથાનો ઘા—"

"ખાતો ખા—"

"નહિ તો ચુલામાં જા—!"

તેને હમેશાં કુણાલ ખુંચતો હતો. તેનો સુંદર ચ્હેરો, નિરોગી દેહ ને પરમ સૌભાગ્ય જોઇને બળી જતી. અરેરે! બિચારા રાજકુમારની તેમાં શું કસુર હતી? તેની દેહલતા સુંદર હોય, તેનું સૌભાગ્ય પરમ ઉત્તમ હોય તેમાં કુણાલનો શો વાંક? પણ અપરમાતા—એ શબ્દોમાંજ એવી ખૂબી છે કે, તેની આંખને તે સર્વ અપ્રિયજ લાગે તો પછી આ રાણી શા માટે તેમાંથી અપવાદરૂપ બની રહે? વળી અધુરામાં પુરૂં રાણીએ કુણાલને કંઇક આજ્ઞા કરી હશે તે તેનાથી માન્ય થઇ નહિ હોય, ત્યારથી તો તે તેની વેરણમાંજ ફરતી. ક્યારે દાવ આવે કે કુમારનો ઘડોલાડવો કરી નંખાય! એવી શુભાશા (!) તે રાખતી હતી. તેણે પ્રથમ તેનાપરથી રાજાનું મન બગાડી તેને રાજ્યમાંથી દૂર કરાવવા ઠરાવ કર્યો! રાજાને ભંભેરવા માંડયો ને તેનાપરથી રાજાનો ભાવ કમતી થવા લાગ્યો. મીઠું મીઠું બોલી રાણીએ રાજાના મગજપર પોતાનો કાબુ સંપૂર્ણ જમાવી દીધો. કહો કે રાજાને તેણે વશ કરી લીધો ને પોતાનો હેતુ સાધ્ય કરી લીધો. ખરે સુંદર સ્વરૂપ! તેં શું ઓછી ખાનાખરાબી કરી છે કે કુણાલનું સુધારે? હમેશાંની કોરણીથી રાજાની મતિ પણ બદલાઇ ગઇ ને તેણે પણ નિશ્ચય કર્યો કે કુણાલને પરદેશમાં કહાડવો.

અરેરે! પુત્ર વત્સલ રાજા! ત્હારો પુત્ર પ્રેમ ક્યાં ગયો? ત્હારી રાણીનું સ્મરણ કર! શું તે ગઇ એટલે તેનો તું મટી ગયો? શું તું નવીનોજ બની ગયો? રે! રાજન! ત્હારી વિદ્વત્તા—ત્હારી બુદ્ધિમત્તા ક્યાં સંતાઇ ગયાં? પુત્રપ્રેમ—ન્યાય—દયા—નીતિ નાશી ગયાં ને વિષયી રાજા એક વિષયી દુષ્ટાનું રમકડું—અરે હથિયાર બન્યો.

ઓ! અપરમાતાના રંકપુત્રોના પિતા ચેતજો આ દ્રષ્ટાંતથી તમો સારો ધડો લેજો. સ્ત્રીના મૃત્યુથી તેને વિસ્મૃતિના પડદા તળે ઢાંકી દઈ નવીના મોહપાશમાં ફસાઇ, તમારા પુત્રો તમારી નવી સ્ત્રીના પ્રપંચથી અન્યાય ના પામે—સરસ્વતીચંદ્રમાંની "પેલા બાપુની કથા" જેવું ન થાય તેનો તપાસ રાખજો.

નવી રાણી તેનું સુંદર સ્વરૂપ—દિવ્ય યુવાવસ્થા ને મીઠા મીઠા શબ્દો બોલનાર પછી પુછવુંજ શું? રાજા રાણીનું રમકડુ થઇ પડયો. રાણી બોલી કે પરમેશ્વરજ બોલ્યા. રાણીને

રાજાના ગુપ્ત મંત્રો, પટકર્ણ થવાજ પામતા નહિ ને તેનો અમલ તુર્તજ થતો. રાણીના ભંભેરવાથી રાજાએ એક દીવસ હુકમ કર્યો કે કુણાલે પતીસહ કુસુમપુર છોડી ત્યાંથી પાંચસો ગાઉ દુર તક્ષશિલા ગામ તરફ જવું. ત્યાંના સુબાની જગ્યાપર રાજકુમારની નિમણુંક થઇ. પોતાના પિતા, પહેલાં તો તેને પલવાર પણ નેત્રોથી દુર કરતો નહિ, તેનાજ તરફથી આવી આજ્ઞા સાંભળી રાજકુમાર વિસ્મિત થયો પરંતુ આ હુકમ થવામાં પોતાની સાવકી માતાનોજ ઉપકાર થયો હશે ! એમ સમજી તેણે તત્કાળ તક્ષશિલાનો રસ્તો પકડયો.

તેને પોતાના બાપની ફરી ગયેલી પ્રકૃતિ સંબંધીજ લાગ્યા કરતું હતું. શું આ અપરમાતાનોજ પ્રસાદ હશે ? એવા સવાલો હૃદયને પુછતો પુછતોજ તે દૈવનાપર ભરૂસો રાખી ચાલ્યો. હાય ! અપરમાતા ! તેં કોને શાંતિથી બેસવા દીધા. અરેરે ! બિચારા સરસ્વતીચંદ્ર ! અપરમાતાના પરાક્રમેજ તમારે છતા વૈભવે ફકીરીવેશમાં ગામે ગામ ને ડુંગરે ડુંગર રઝળવું પડયું ને ? કુમુદ જેવા રત્નનો ત્યાગ કરવો પડયો ને ? અરેરે મહાત્મા ધ્રુવજ ! ભરી સભામાં—પિતા જેવા પિતાના ખોળામાંથી ધક્કો મારી-સુકોમળ દેહને ગાળી નાંખવા-વન વગડાના હિંસક પશુઓ ભેગા રહેવા મોકલવાનો ઉપકાર એ તમારી અપરમાતાનોજ કેના ! મહાત્મા રામચંદ્રજી ! રાજ્યનો ત્યાગ કરી-વનવન રખડાવનાર-ભયંકર યુદ્ધ કરાવનાર-તથા અપાર કષ્ટો સહન કરાવનાર તમારાં અપરમાતાજ કેના ! અપરમાતાએ કયાં ઓછી નામના કરી છે ?

અશોક રાજા દિવસે દિવસે નબળો થતો જતો હતો. વૃદ્ધાવસ્થાએ પોતાનો અમલ અને પ્રભાવ બતાવવાં શરૂ કર્યા હતાં. આવી વખતે પુત્ર પાસે રહે તેની કેટલી બધી આવશ્યકતા હતી ! કુણાલને ઘણુંય લાગતું-પિતાની સેવા-શુશ્રુષા આજ્ઞા ઉઠાવવા આ વખતે પિતાની નીકટ રહેવાની જરૂરીયાત તે સારી પેઠે સમજતો. ભલે હજારો નોકર ચાકરો હાજર હોય પણ પિતાની શું હાજતો વખતસર પુરી પાડવી પડશે તે પુત્ર સ્હમજે તેનો લક્ષાંશ ભાગ પણ નોકરો સ્હમજી શકે નહિજ પણ બિચારો કુણાલ ! પિતાએ 'જા' એમ કહ્યું એટલે તે ગયો.

રામચંદ્રજીને દશરથે કયારે રાજી ખુશીથી રજા આપી હતી પણ પિતાની આજ્ઞા શિરસાવંધ કરી લેવી (પછી ભલે તે ગમે તેવી આજ્ઞા હોય.) એ સત્પુત્રનું કર્તવ્ય ગણાય.

રાજપુત્ર કુણાલે પિતૃઆજ્ઞાનું તુર્તજ પાલન કર્યું ને જતી વખતે પિતાનો આશિર્વાદ લેવા તે ગયો. આ સમયે રાજા અશોકને કેટલું બધું પરમાવધિ દુઃખ થયું હશે ? તે કોણ કહી શકે ? તેણે કુણાલને ઘણાજ પ્રેમથી પોતાની છાતી સાથે દબાવ્યો. તેનું માથુ સુંઘ્યું: તથા બાજુપર લઇ જઈ જણાવ્યું—" પુત્ર ! મ્હારી તરફથી જે આશિર્વાદ કે આજ્ઞાપત્રો આવે તેની પ્રથમ સંપૂર્ણ ખાત્રી થયા બાદજ તે અમલમાં લાવજે ને તે પત્રો મ્હારા પોતાનાજ છે કે નહિ ! તેની ખાત્રી ભરી નીશાની માટે તને ચોકસ નીશાની કહી રાખું છું. કે દરેક પત્ર પર લાખની સીલ મારી તેના પર મ્હારા આગલા બે દાંત બેસાડી મ્હોર કરીશ. જે પત્રો પર સીલ કરી મ્હોર કરી હોય તેજ પત્રો ત્હારે મ્હારા ખરા પત્રો માની તે પ્રમાણે વર્તન કરવું. જા બેટા. ત્હારૂં કલ્યાણ થાઓ " આટલું બોલતાં તો રાજા અને કુણાલના નેત્રોમાંથી અશ્રુ-અવિરલપણે ખરવા લાગ્યાં. કેલના ગર્ભ જેવો સુકુમાર-કંદર્પને પણ જીતી લે તેવો સુંદર રાજપુત્ર પરદેશ જાય-પોતાની આંખ આગળથી ઇચ્છા વિરૂદ્ધ દૂર થાય એ કયા રાજાથી સહન થાય ? પરંતુ હાય સુંદરતા ! ત્હેંજ અનેક રાજાઓને પૂત્ર

વિયોગ કરાવી રાજ્યમાં અનેક જાતિના કલહો કરાવ્યા છે. ધિક્કાર છે સાવકી માતાઓ હમને ધિક્કાર છે તમારા પ્રપંચ કુશળ ચારિત્રને તથા દ્વેષી સ્વભાવને! જ્યારે સ્ત્રી સાવકી માતાના રૂપમાં બદલાઇ જાય છે ત્યારે તે માનુષી મટી પીશાચી બની જાય છે. અમે કહીશું કે ધિક્કાર છે તેવી માતાઓને.

સાવકી માતાઓ! તમે અનેક પ્રપંચો કરીને, અનેક સુકુમાર હૃદયોમાં અગ્નિની ધગધગતી લોહશલાકાઓ બોસી દીધી છે! રાજા નવી રાણીની સુંદરતામાં લુબ્ધ હતો છતાં તે સાવકીમાતાના પ્રપંચોને જાણી ગયો હતો, તોપણ તે કંઇ પણ બોલી શકયો નહતો. તેણે કલેશનું મોઢું કાળું કરવાના ઇરાદેજ આ માર્ગ સ્વિકાર્યો હતો.

રાજપુત્ર પણ જાણી ગયો કે પિતા મ્હારાપર ગુસ્સે નથી પણ સાવકી માતા પોતાનો ઘાત કઇ વખતે કરશે-કરાવશે તે અગમ્ય છે, એમ જાણીનેજ પ્રીય પિતાએ પોતાને તેનાથી દૂર કહેવાની ગોઠવણ કરી હશે એવું રાજપુત્રને જણાયું. ખરેખર! ભક્તિ તે આનુંજ નામ! અવળાનો સવળો અર્થ લેવાય છે. એ પિતૃ ભક્ત રાજકુમાર પોતાની સુંદર સુકુમાર પત્નીને લઇને તક્ષશિલા તરફ ચાલી નીકળ્યો.

નવી રાણી તિક્ષ્યરક્ષિતાએ રાજપુત્રને રાજાથી દૂર કાઢયો તેનું કારણ નીરાળુંજ હતું. તે સાવકી માતા હતી તેથી રાજપુત્રપર તેને ગુસ્સો તો હતોજ પણ તેથીજ તે અટકી બેસવા ધારતી નહતી. હવે તેણે રાજપુત્રનું બીલકુલ કાટલુ કાઢવા ધાર્યું, ને તેનો રસ્તો ગ્રહણ કર્યો. કુમાર કુણાલ તક્ષશિલા ગયા બાદ રાણીએ છ માસ સ્વસ્થતાથી કાઢી નાંખ્યા ને પછી પોતાની શેત્રંજની રમત શરૂ કરી.

તેણે હવે એક પત્ર તૈયાર કર્યો ને તે તક્ષશિલાના એક બીજા સ્થાનિક અમલદારને મોકલવા ગોઠવણ કરી. રાજા હમેશાં જેવી રીતે કાગળો તૈયાર કરતો તેવી રીતેજ રાણીએ આ પત્ર બીડી લાખની સીલ કરી તૈયાર કર્યો હતો કારણ રાજાના ચિરપરિચયથી રાણી રાજાની દીનચર્યા કે કૃતીથી અજ્ઞાન રહેતી નહિ. હવે માત્ર રાજાના આગલા બે દાંતની મ્હોર કરાવવાનું બાકી હતું તે પણ રાણીએ ઘણાજ પ્રપંચથી કરાવી લીધું. એક દીવસ રાજાના ભાણામાં કેફી પદાર્થ નાંખી તેને બેભાન કરી નાંખી પેલા લાખના સીલપર રાજાના બે દાંત દાબી દીધા. તે આ રીતે લાખના સીલપર મ્હોર બરાબર થઇ રહી. રાણીનું કામ બરાબર પાર ઉતર્યું. તે ફતેહ પામી. તેનો દાવ જીતી. તેણે જેમ રાજા પોતાના કુમારપર આજ્ઞાપત્ર મોકલે તેવીજ રીતે આ દુષ્ટાએ તે પત્ર રાજપુત્ર કુણાલપર રાજાના ખાસ નોકર સાથે રવાના કરી દીધો.

વાંચક! આ પત્રમાં શું લખાયું હતું? કંઇ કલ્પના આવે છે? અરેરે! તેમાં બિચારા નિરપરાધી કુણાલના સર્વનાશના વર્તમાન હતા તે આગળપર વાંચકને સાદર કરીશું.

પત્ર લઇ જનાર નોકરે તે પત્ર સુરક્ષિતપણે તક્ષશિલા જઇ કુણાલના હાથ નીચેના અધિકારીને આપ્યો. અધિકારીએ પત્રપર પોતાનું શીરનામું વાંચ્યું ને અજબ થઇ રહ્યો. કારણ અદ્યાપિ તેના સરનામાનો પત્ર આવ્યોજ નહતો. સર્વ પત્રો રાજકુમાર કુણાલના સરનામાનાજ આવતા ને આજે આમ કેમ? હશે! પત્ર ફોડી જોવામાં હરકત નથી એમ વિચારી અધિકારીએ ધડકતે દીલે તે પત્ર ફોડયો, ને વાંચ્યો પણ રે હાય! તે પત્ર વાંચતાંજ તેના હૃદયને વિજળીના જેવો સખ્ત આંચકો લાગ્યો. એવો તે શો મજકુર સમાયેલો હતો. તે પત્ર નીચે મુજબ હતો.

શ્રીમન્ મહારાજા અશોકવર્ધન તરફનું આજ્ઞાપત્ર.

મુકામ તક્ષશિલા. તત્ર રાજ્ય સેવા કુશળ-વિશ્વાસુ રાજ્ય ભક્ત શિલાદિત્ય તરફ ભારતવર્ષીય સામ્રાટ શ્રીમાન મહારાજાધિરાજ અશોક વર્દ્ધન તરફથી આજ્ઞા ફરમાવવામાં આવે છે કે-આ પત્ર મળતાંજ રાજકુમાર કુણાલનાં બન્ને નેત્રો લોખંડના તપાવેલા સળીઆથી ફોડી નાંખવાં તથા તે આંધળાને તથા તેની પત્ની બે કને હિંસક પશુઓથી નિવાસિત જંગલમાં હાંકી મુકવાં.

ખાસ કારણને લીધેજ આ આજ્ઞા ફરમાવવામાં આવે છે, ને કોઇ પણ કારણે અમારી આજ્ઞાનો અસ્વિકાર કરવામાં આવતાંજ તમારા પ્રાણ સંશયમાં સમજવા.

આજ્ઞાનો અમલ સત્વર કરવો.

કુસુમપુર. } સહી.
મહારાજા અશોકવર્ધન.

વાચક! વાંચી રહ્યા! મહારાજા અશોકનું આજ્ઞાપત્ર!!! બિચારો અમલદાર તો એક સંગેમરમરના પુતળા જેવો જડ બની ગયો ને વિચાર કરવા લાગ્યો કે ના! ના! આ પત્ર ખરો હોયજ નહિ. ખોટું. બીલકુલ બનાવટી આ પત્ર છે. નિઃશંસય કંઈ કાવત્રું જણાય છે કારણ કે રાજકુમાર તક્ષશિલા આવ્યા ત્યારથીજ સર્વ પ્રજા આનંદમાં રહેતી હતી. કોઇને કોઈ પ્રકારનો અન્યાય, ત્રાસ કે જુલમ થતો નહિ. ઉલટી સર્વ પ્રજા રાજકુમારને તેની ન્યાય પ્રિયતા ઉદારતા તથા ડહાપણને લીધે ધન્યવાદ આપતી હતી. તે તેવાજ રાજાનું દીર્ઘ સાશન ઇચ્છતી; તેથી અશોક રાજા તે પોતાના એકથી એક પણ આવા સદ્ગુણ પુત્રને આવી કડોર શીક્ષા કરવાનું કંઇ પણ કારણ નથી તેથી આ પત્ર ફાડી નાંખી સ્વસ્થ બેસવું એ ઠીક જણાય છે. પણ વળી રાજ્યના કાયદાનો વિચાર તેને આવવા લાગ્યો. કારણ ગમે તેવી તોપણ રાજ્યકર્તાની આજ્ઞાનું અપમાન તેને કરવાનું હતું! છતાં પણ ગમે તેવી ભયંકર શિક્ષા ખમવી પણ સુકુમાર કુણાલનાં નેત્ર ફોડી નાંખવાનું ભયંકર કામ તો તે નજ કરી શક્યો, ને તે ખાતા ખરાબી કરનાર પત્ર તેણે ફાડી નાંખ્યો.

પણ તેનું પરિણામ બહુજ ભયંકર નીવડયું, તે પત્ર અધિકારીના જેટલો નજીવો કુણાલને જણાયો નહિ. તે પત્ર પરની મ્હોર કુણાલે જોઇ તો મ્હોર પર આબાદ બે દાંત બેઠેલા નજરે પડયા તેથી તે પત્ર બનાવટ નહિ પણ ખરેખરજ મહારાજની આજ્ઞા છે એમ રાજકુમારે નક્કી માન્યું. તેણે તુર્તજ તે અધિકારીને બોલાવ્યો અને દ્રઢતાથી જણાવ્યું કે મહારાજ! મારા પૂજ્ય પિતાની આજ્ઞા હું મરણાંત ઉલ્લંઘન કરીશ નહિ અને તમને ઉલ્લંઘન કરવા દઇશ નહિ. તમે હમણાં ને હમણાંજ મહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તો.

પણ બિચારા અધિકારીના હાથ તે હૃદય વિદારક-કાર્ય કેમ કરી શકે? એક સુકુમાર પુષ્પપર-નિર્દોષ કુમારપર એવો સખ્ત પ્રહાર કયો હાથ કરી શકે વારૂ? તેણે કહ્યું-મહારાજ! આપની તેમજ મ્હોટા મહારાજ બન્નેની આજ્ઞાનું હું ઉલ્લંઘન કરૂં છું. એ માટે આપ મને ગમે તે શાસન ફરમાવી શકશો-પણ આપનાં નેત્રને સ્પર્શ કરવાનું સાહસ હું કદાપી કરી શકીશ નહિ.

પરંતુ કુણાલનો નિશ્ચય અડગ હતો કે "દેહાંત થતાં પણ પિતૃ આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવું નહિ." રાજકુમારે પોતેજ લોખંડના બે સળીઆ અગ્નિમાં ધગધગતા કરી-પોતાને હાથેજ-હસતાં હસતાં પોતાનાં બન્ને સુકુમાર નેત્રોમાં ખોસી દીધાં, ને બીજીજ ક્ષણે તે હસતો-રમતો યુવાન-સુકુમાર રાજકુમાર અંધત્વને પ્રાપ્ત થયો ને પોતાની પત્નિ લઇને પોતે જાતેજ ઘોર અરણ્યમાં ચાલ્યો ગયો. અહા! કેવી દિવ્ય પિતૃ ભક્તિ? વાચક! જગતમાં

જો કોઈ પણ ખરો પિતૃભક્ત પુત્ર હોય તો તે કુણાલજ હોવો જોઇએ. પિતાની આજ્ઞા તે ઇશ્વરની આજ્ઞા સમજીને તેણે તેનું પાલન કર્યું છે. દિલગીરીનો એક શબ્દ, દુઃખનો એક સુસ્કાર કે ક્રોધનો એક હરફ પણ ઉચ્ચાર્યા વિના-હસતાં હસતાં આવી કઠોર પિતૃ આજ્ઞાનું પરિપાલન કરવામાં તેણે એક પળ પણ વિલંબ લગાડ્યો નથી. ધન્ય છે એ ઉત્કટ પિતૃભક્ત રાજકુમારને. અરે! કોઇ ગરીબી કે સંકટમાં ઉછરેલો પુત્ર-પિતૃ આજ્ઞા પાળે તો તેને ઓછું લાગે પણ જે વિલાસ વૈભવમાંજ ઉછર્યો છે, જેની દેહલતા માંખણ જેવી મૃદુ છે, જેને છીંક આવતાં સેંકડો દાસદાસીઓ ખમા ખમા કરતી હાજર થઇ જાય છે, જે ભાવીનો રાજા છે. એવા સુકુમાર રાજકુમારને અત્યંત દુઃખ દરીયામાં-પિતૃભક્તિની ખાતર યાહોમ કરતાં વિલંબ ન લાગ્યો! એમને ધન્ય છે. વળી ધન્ય છે તેની પતિવ્રતા પત્નીને! તેણીએ પણ પોતાના પતિને પિતૃ આજ્ઞા પાલન કરતાં રોકયો નહિ. પણ ધીરજ રાખી શાંતિથી તેની સાથે અરણ્યમાં ચાલી નીકળી. અહો! દેવી! તને પણ ખરેખર ધન્ય છે! પતિની ઇચ્છાને માન આપી પોતે પણ અરણ્યનાં ઘોર દુઃખો સહન કરવા કટિબદ્ધ થઇ. આજની સ્ત્રીઓ! અમે તમને કુણાલની પત્નિની આ વખતની સ્થિતિ ધૈર્યતા-શાંત ચિત્તવૃત્તિ-અને પતિભક્તિ તરફ લક્ષ આપવા કહીએ છીએ. જુવો! જુવો! કુણાલ પત્ની કેવી પતિભક્તિવાળી અને સહનશીલ છે. કેવા પ્રકારનાં દુઃખ સહન કરવા તે તૈયાર થઇ છે! જુવો આ અંધ રાજપુત્ર ને કુણાલ પત્ની! કુણાલ પત્ની પતિને દોરતી ચાલી જાય છે. અહા! આદર્શ પુત્ર-આદર્શ પુત્ર વધૂ અને આદર્શ દંપતિ-તમને પ્રણામ. ઓ! આજના પાશ્ચાત્ય વિદ્યાથી અમૃત બનેલા ફેશનના દાસ થયેલા-યુવાન પુત્રો!

પિતૃભક્ત કુણાલનું દ્રષ્ટાંત જોઇને તમારા જીવન સાથે તેનું જીવન સરખાવો. કયાં તમારી ઉચ્છૃંખલતા, પિતૃઆજ્ઞાને અવગણના કરવાની વૃત્તિઓ! કયાં તમારો વડિલો પ્રત્યેનો અવિનય અને કયાં રાજકુમાર કુણાલની પિતૃભક્તિ!

અરે! આજના જુવાનીઆનોને પિતૃઆજ્ઞા પાળવી પડે, પિતાના ખાતર કંઇ અગવડ વેઠવી પડે, કે પિતાના ઠપકા સાંભળવા પડે, તો તેમના **'નાકનાં ટીચકાં'** નડીયાદ તરફ રવાના થાય છે. અરે! કેટલાક પુત્રો તો મેલાઘેલા પિતાના પુત્ર કહેવરાવવા માટે પણ લાજીમરે છે. હાય! અધમ પુત્રો! તમને જન્મ આપી આ સ્થિતિએ પિતાને શું આબદલો તમે આપો છો? જુઓ? જુઓ? આ કુણાલ તરફ ને કંઇક નવીન પાઠ શીખો!

રાજપુત્ર કુણાલ અને તેની સુંદર યુવાન પત્ની! આટલા દિવસ સુધી સુખ અને આનંદમાં મઝા કરતા હતા. અનેક દાસ દાસીઓથી વીંટલાઇ સ્વર્ગ સુખ અનુભવતા હતા. ઇચ્છાનુસાર ભોજન શયનને વિહાર કરતાં હતાં. આજે તેમની કસોટીનો વખત આવી લાગ્યો છે. સુખ પછી દુઃખ આવે છે એ સૂત્ર અહીં સાક્ષાત્કાર થાય છે. એ નિયમાનુસાર તેમને આજે દુઃખનો રાશી દાબો નાખવા ડોકીઆં કરી રહ્યો છે. પરંતુ તે ગભરાયાં-અકળાયાં કે દુખી થતાં નથી. દુઃખને દુઃખ માનતાં નથી પણ પિતૃઆજ્ઞાનું પાલન કરે છે. ખરે!

"પડે સંકષ્ટની શ્રેણી,"
"દુખોના ડુંગરા આવે!"
"ધરો સમભાવ અંતરમાં"
"પ્રભુનો માર્ગ સાચો એ!" **પાદરાકર.**

" સદા સંસારમાં સુખ દુખ સરખાં માની લઇએ ! "

(મર્હુમ સાક્ષર ડાહ્યાભાઇ.)

એ સૂત્રને અનુસરતાં તેઓએ ઘોર અરણ્યમાં પ્રવેશ કર્યો. તક્ષશિલાની ગરીબડી પ્રજા અને સમગ્ર અધિકારી મંડળને રડતાં મુકીને તેઓ જંગલનાં હિંસક પશુઓનાં મુખ આગળ પહોંચી ગયાં પરંતુ જેઓની મુખશ્રીપર પિતૃભક્તિની પ્રતિભા છવાઇ રહીછે એવા તે દૈવી દંપતી તરફ જે હિંસક પશુઓએ દષ્ટિ સરખી પણ કરી નહિ. પતિ પત્ની બન્ને જણ જંગલમાં આમ તેમ ફરી વનફળોનો આહાર કરે છે. હથેળીમાં લઇને ખોબે ખોબે પાણી પીએ છે. રાત્રે પાંદડાં અને ઘાસની પથારીમાં સુવે છે. અંધ પતિને ક્વચિત્ વિનોદને અર્થે પત્ની મધુરા સાદે નીતિ ભર્યા–સુલલિત ગીતડાં ગાઇ સંભળાવે છે. ફરતાં ફરતાં વળી એકાદ ગામ આવી ચઢે છે તો ત્યાં ભિક્ષા માગી પેટ ભરે છે. એમ દીર્ઘકાળ ફરતાં ફરતાં અનાયાસે દૈવ યોગે તેઓ તેજ કુસુમપુરમાં આવી પહોંચ્યાં કે જ્યાં રાજા અશોક રાજ્ય કરે છે. ભિક્ષા માગતાં માગતાં–તેઓ કેટલાંક ગાયનો ગાતાં ચાલ્યાં જતાં હતાં. ગાયનો ગાવાથી લોકો તેમને પ્રેમથી અન્નવસ્ત્ર આપે છે.

સંગીત–ને તે પણ વળી એક રાજકુમારના મુખે ગાવાનું કેટલું મધુર હોય ! તદુપરાંત કુણાલ બાલ્યાવસ્થાથીજ મોટા મોટા ગવૈયાઓની સોબત થયેલી હોવાથી ઘણું સુલલિત ગાઇ શકતો હતો. કુણાલને આ ગાયન રાજા અશોકે બાલ્યાવસ્થામાંજ શીખવાડયું હતું જે તેને કંઠાગ્ર હતું. આજે કુસુમપુરમાં આવ્યા પછી એક રાજ્યમહેલ પાસ ઉભો ઉભો અંધ કુણાલ તેજ ગાયન ગાતો હતો. રાજા દિવાનખાનાની બારી પાસેજ એક રત્ન જડીત સોફા પર બેઠો હતો તેણે પેલું ગાયન સાંભળ્યું.

રાજાને તે ગાયન સાંભળતાંજ વિદ્યુત્–પ્રકાશની પેઠેજ પોતાનો પુત્ર સાંભર્યો. તે અવાજ પોતાના રાજપુત્રનોજ છે એમ તેને નક્કી લાગ્યું–રાજાએ તુર્તજ નોકરને આજ્ઞા કરી કે " અરે ! કોણ છે રે ! નીચે પેલો કોઇ ભીખારી ઘણા મીઠા સ્વરે ગાયન ગાય છે તેને મ્હારી પાસે લઇ આવ ! તે મને ઘણુંજ પસંદ પડયું છે. "

મહારાજાની આજ્ઞા થતાંજ નોકરો દોડયા અને ગાયન ગાનાર ભિક્ષુકોને મહારાજા સન્મુખ હાજર કર્યા. અશોક રાજાને ભિક્ષુકને જોતાંજ શંકા ઉત્પન્ન થઈ પરંતુ તેમની આવી કંગાળ સ્થિતિ થાય અને આવી દીન સ્થિતિમાં અહીં આવે એવો કંઈ સંભવ જણાયો નહિ. મોઢાનો ચહેરો તો ઘણાયનો મળતો આવે છે તેથી વિશેષ ખાત્રી કર્યા શિવાય તેમને કંઇ પણ કહેવું ઉચિત જણાયું નહિ. તેથી રાજાએ ભીક્ષુકને પુછ્યું—

" અરે ! તું કયાંનો રહેનાર છું ? ત્હારૂં નામ શું ? તું જે ગાયન ગાય છે ? તે તને કોણે શીખાવ્યું ? શું તું કહેશે કે ? " આ પ્રશ્ન સાંભળતાંજ કુણાલ હસ્યો અને ક્ષણવાર સ્તબ્ધ થયો. પછી તેણે એક નવું ગાયન જોડી કહાડી તેમાં એવું ગાયું કે તે પોતે એક મોટા સાર્વભૌમ રાજાનો પાટવી પુત્ર હતો. રાજાની આજ્ઞાથી તે પિતાની નજર આગળથી દૂર થયો પરંતુ પછીથી કોઈ કારણને લીધે તેના શત્રુઓએ કંઇ ભંભેરણી કરી, અને રાજાને હાથે અધિકારીઓને પત્ર લખાવી તેની આંખોમાં ઉન્હા ઉન્હા સળીઆ ભોંકાવી, પત્ની સાથે જંગલમાં કાઢી મુકાવ્યો. પ્રથમ તો કારભારીઓએ તે પત્ર ખોટો ઠરાવ્યો પણ રાજપુત્રે પોતેજ તે પત્રપર રાજાના દાંતની મ્હોર જોઇ ખાત્રી કરી પોતેજ પિતાની આજ્ઞા માન્ય કરવા પોતાનેજ હાથે આંખો ફોડી પત્ની સાથે અરણ્યમાં ચાલ્યો ગયો. ત્યાંથી ભીખ માગતો માગતો, દુઃખ અને દરિદ્ર વેઠતો વેઠતો દૈવયોગે અહિં આવી ચઢયો છે. "

આ હૃદયને ભેદી નાંખનારી હકીકત સાંભળતાંજ રાજાએ પુત્રને ઓળખ્યો ને તુર્તજ સોફાપરથી ઉઠીને પુત્રને છાતી સરસો ચાંપી દીધો. રાજાનાં નેત્રોમાંથી ચોધાર આંસુ પડવા લાગ્યાં; ને સર્વત્ર દિલગીરી પ્રસરી રહી. રાજાએ કહ્યું, બેટા! કુણાલ! હને કોઇએ ફસાવ્યો છે! બેટા પત્રપરથી તું આવી માઠી સ્થિતિએ શા માટે પહોંચ્યો? મ્હને જરાક તો ખબર કરવી હતી! ત્હારી પાસે તે પત્ર છે કે બેટા? હોય તો મને આપ!"

કુણાલે પિતાને ઓળખીને હાસ્ય વદને કહ્યું. "લ્યો આ પત્ર! અહો! પિતાજી! એમાં દુઃખ હું માનતોજ નથી આપના બે દાંતની મ્હોર મ્હારી નજરે પડયા બાદ હું જે આજ્ઞાનું પાલન કરવામાં શિથિલ બનું તો મ્હારી જનેતા લાજે! આપની આજ્ઞા શિરોમાન્ય કરવી એજ મ્હારી ફરજ! પણ તેમાં આપ શું કરો? માણસના કર્માનુસાર સર્વ સૂત્ર ચાલ્યાં કરે છે તેમાં મનુષ્ય તો માત્ર નિમિત્ત રૂપ છે. પામર પ્રાણી શું કરી શકે છે. પૂર્વભવ સંચિત અનુસાર સુખદુઃખ મળે છે. તેમાં નિમિત્ત થનારનો વાંક કાઢવો એ તો કેવલ ભ્રમ છે. પિતાજી આપને મ્હારા પ્રણામ છે." એમ કહીને પિતાના ચરણમાં શીશ ઝુકાવી લાંબો થઇ પડયો.

જેના મુખપર નિર્દોષ હાસ્યની પ્રતિભા ફેલાઇ રહી છે એવા કુણાલ તથારાજાના હૃદયની દશાનું કારૂણ્યરસથી છળકાતું ચિત્ર કયા ચિતારાની નિર્માલ્ય પીંછી ચીતરી શકે વારૂ?

કુણાલની પાસેથી પત્ર મળતાંજ રાજાએ તે બરાબર તપાસ્યો. પોતાના દાંતની મ્હોર તપાસીને આંસુથી છલકાતે નેત્રે તે સંધાયલો પત્ર વાંચવા માંડયો. વાંચીને તેણે જાણી લીધું કે આ દુષ્કાર્ય માત્ર રાણી તિક્ષ્યરક્ષિતાનુંજ છે. દુષ્ટા-ચાંડાલણીએજ આ પાપકૃત્ય કર્યું છે. મ્હારા રત્ન જેવા રાજપુત્રને અંધ કરીને તથા સુજ્ઞ સુકુમાર પુત્ર વહુને દૈવભાવથી અતિશય ગાઢ એવા દુઃખ દરિયામાં ફેંકી દીધાં છે. હવે તેને જીવતી રહેવા દેવામાં સાર નથી કારણ બીજી વખતે તે શું નહિ કરે તે સમજી શકાતું નથી. રાજાએ પુત્ર તથા પુત્ર વધુને પહેરવેશ વગેરે બદલાવીને તેઓને દિવ્ય વસ્ત્રાભૂષણથી વિભૂષિત કર્યા. પલવારમાં ભિક્ષુકો રાજકુમાર અને યુવરાણી બની ગયાં.

પુનઃ તે દિવ્ય પિતૃભક્ત રાજકુમાર તથા તેની પત્ની પુર્વાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો. તેના મુખ પર દિવ્ય પ્રતિભા વિલસી રહી. પણ હાય! તે નેત્ર યુગલ! તે સ્નિગ્ધ અમિ ભર્યાં રસપૂર્ણ લોચનીયાં! કયાં છે તેનાં બે જીવન-નેત્ર રત્નો? ગયાં સદા સર્વદાને માટે ગયાં! પિતૃભક્તિ કેટલી મોંઘી ને મુસ્કેલ છે તે વાંચક તમેજ જુવો.

રાણીને પકડી મંગાવીને-સખ્ત શબ્દોમાં ઠપકો આપીને દેહાંત દંડની શિક્ષા કરી. તે અભિમાની ગુસ્સો કરનારી દુષ્ટા દ્વેષી રાણીનો પ્રાણ અને શરીર પળ વારમાં પરલોક પહોંચી ગયાં.

રાણીના પરલોકવાસના વર્તમાન કુણાલના જાણવામાં આવતાંજ બહુજ ખિન્ન થયો અને પોતાના માટે રાણીનો ઘાત થયો. ને તેના નિમિત્તરૂપ પોતે થવા માટે પોતાના આત્માને તે નિંદવા લાગ્યો પણ થવાનું તે થઇ ચુકયું હતું.

હવેજ રાજાની આંખ ઉઘડી. તે વિષયવાસનાનો ત્યાગ કરી વૃત્તિઓ સાત્વિક કરી બુદ્ધ ગુરૂની ઉપાસના કરવા લાગ્યો. તે તેજ દયાળુ ગુરૂએ રાજપુત્ર કુણાલને નેત્રો આપી દેખતો કર્યો. પાપીને પાપની યોગ્ય સજા થઇ અને કુણાલ તે દિવ્ય પિતૃભકત રાજકુમાર પાછો પિતાની ભક્તિ તથા પ્રજાજનોપર રાજ્ય કરવા લાગ્યો.

વાંચક મિત્ર! પિતૃભક્તિ-દિવ્ય પિતૃભક્તિ-નું કેવું રમદા દ્રષ્ટાંત! આવી દિવ્ય પિતૃભક્તિ પ્રત્યેક પુત્રને પ્રાપ્ત થાઓ એ આશા સાથે મ્હારી કલમ હવે વિરમે છે.

મનુષ્ય.

(લેખક—એક સ્ત્રી.)

પ્રત્યેક મનુષ્ય રત્નની ખાણ છે. પ્રત્યેક મનુષ્ય સંપત્તિનો મોટામાં મોટો ભાગ છે. રત્નની ખાણમાં જેમ ઘણા રત્નો છે અને કોઇમાં ઓછાં છે તેમજ મનુષ્યની બાબતમાં પણ છે. જો પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાની રત્નની ખાણને ખોલી તેનો યથાર્થ ઉપયોગ કરે તો જગત સ્વર્ગ સમાન આનંદનીય બની રહે. લૈકિક ખાણને ખોદી તેમાંથી રત્નને કાઢતાં પરિશ્રમ પડે છે પણ જ્યારે તે પરિશ્રમને સહન કરી ખાણને ખોદવામાં આવે છે ત્યારેજ રત્ન રંગ પડે છે, માટે પરીશ્રમ કરે છે તેનેજ તે મહા મૂલ્યવાન ખજાનો સાંપડે છે. પ્રત્યેક મનુષ્યની બાબતમાં પણ આમ હોવાથી પ્રત્યેકે પોતેજ પ્રયત્ન કરી શોધી કાઢવાનું છે. જ્યાં સુધી મનુષ્ય પોતેજ પોતાની ખાણ ખોદી તેની અંદર રહેલ અમૂલ્ય ખજાનો શોધી કાઢવા પ્રયત્ન કરતો નથી ત્યાં સુધી તેમાં રહેલ અમૂલ્ય ભંડાર તેને પ્રાપ્ત થતો નથી. અન્ય મનુષ્ય બીજા મનુષ્યનો ખજાનો શોધી કાઢવા અસમર્થ છે. મનુષ્ય પોતેજ તે શોધી કાઢવા સમર્થ છે તેમજ તેનો ઉપભોગ પણ તેજ ભોગવી શકે છે અન્યને તેનો ઉપભોગ પણ આપી શકે તેમ નથી, તેમ તેનો સંગ્રહ કરવા તેજ અધિકારી છે. તમે એક નદિ વહેતી જોઇ ઉત્તમ વિચારને પ્રગટાવો પણ તેથી નદિને કાંઇ લાભ થઈ શકે તેમ નથી. મનુષ્ય માત્રની ફરજ છે કે પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાના રત્નને પોતેજ ખોદી કાઢવા જ્યાં સુધી અમૂલ્ય રત્નો હાથ ન આવે ત્યાં સુધી ખાણને ખોદ ખોદ કરે. તમારે વિચાર વડે, યોગ વડે તે રત્નોને બહાર કાઢવાનાં છે. ઉપર ઉપરના કચરાને સાફ કરી નાખવાની પણ ફરજ તમારે માથેજ છે. મનુષ્યો પોતાની ખાણને બરાબર ઓળખતા નથી તેથીજ તેઓ દુઃખી હોય છે. ઘણા મનુષ્યોને ખાણ ખોદતાં આવડતી નથી તેથી ઉપરના કચરાને જોઇનેજ નાસીપાસ થઇ જાય છે. વસ્તુતઃ તે કચરો છે માટે તેને દૂર ફેંકી દેવાનો છે. અંદર ઉંડા ઉતરો. તરતજ રત્નો તમને જડશે. પ્રત્યેક તેમ કરવાને સામર્થ્યવાન છે પણ તેને ખોદવાને પ્રત્યેકનો માર્ગ જુદો જુદો હોય છે. અમૂલ્ય રત્નો મેળવવાને અધિક સમય તેમજ અધિક વિઘ્ન નડે છે પરંતુ હીંમતવાન દ્રઢતાથી તે ખાણ ખોદતાં થાકતો નથી, આળસી જતો નથી, અસંતોષને સેવતો નથી, ગમે તેટલાં વિઘ્નો આવે પણ તેને મારી હઠાવે છે, ઉત્સાહને સેવે છે, તે મેળવવા અધીક તેમ વેગવાળી વૃત્તિથી ઉત્સુક હોય છે. આગ્રહ ને ઉત્સાહથીજ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે. ધૈર્યને ધારણ કરવાથી કામ પાર પડે છે માટે મેહેનતથી ડગો નહિ. આવો ખજાનો તમારા હાથમાં છતાં તમારે શું દરિદ્ર રહેવું છે? ક્ષુદ્ર ધન મેળવવા માટે મનુષ્યો કેટલા પ્રયત્નને સેવે છે! તો આ તો અમૂલ્ય ખજાનો મેળવવાનો છે તો પછી તેને માટે કેટલા અપરિમિત પરીશ્રમની અગત્ય છે તે વાંચકને સહજ સમજાઇ જશે. અધર્મ અને અન્યાય માર્ગની પ્રકૃતિથી આ ખજાનો મળી શકતો નથી પણ ધર્મ અને ન્યાય માર્ગની પ્રકૃતિથી આ ખજાનો મળે છે અને લાભો ઉપજાવે છે; પણ મનુષ્યોએ સારા ખોટાના અંદરના ભાગના રહેલ તત્વને સમજવું જોઇએ. જેઓ આ પ્રયત્ન કરતા નથી તેઓ કાર્યમાં વધતા નથી. સારામાંજ શુદ્ધ તત્વ હોય છે એટલુંજ નહિ પણ ખોટામાંથી પણ ઘણીક વખતે શુદ્ધ તત્વ દ્રષ્ટિએ પડી આવે છે. માટે શોધક બુદ્ધિ રાખવી એ મનુષ્યની ફરજ છે. આ ખાણને પ્રાપ્ત કરવા માટે નીરંતર પરી-

શ્રમને સેવી ઉત્સાહથી ઉદ્યમજ કરવો જોઇએ. જમીન કઠીન હોય છે તો ખોદતાં અધીક શ્રમ પડે છે તેમ ઘણી વખત આ પ્રાપ્ત કરતાં અધિક પરિશ્રમ પડે તો પાછા પડવાની અગત્ય નથી. આળસને બીલકુલ ત્યજી દેવું જોઇએ. આ ખોદી તેમાંનાં મુલ્યવાન રત્નો મેળવી તેનો તમો ઉપભોગ કરો. તમારામાં રહેલ આવી અપૂર્વ ખાણને ખોદી કાઢી તેનો ઉપભોગ કરવામાં હવે વીલંબ ન કરો. સદ્ વિચાર વડે, યોગવડે, ભક્તિ વડે અને એવાજ બીજા ધર્મના વિધવિધ માર્ગ વડે આ ખાણને ખોદી સમગ્ર સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરો.

जगत.

(લેખક—જયસિંહ પ્રેમાભાઇ કપડવણજ.)

ખરેખર જગત પડઘા જેવું છે. આપણે જેને સ્વર કહીએ છીએ તેનોજ પડઘો પડે છે. પ્રેમના શબ્દ બોલતાં તેનો પડઘો આપણે સાંભળીએ છીએ, તેમજ ક્રોઇનો શબ્દ બોલતા ક્રોધનો પડઘો સંભળાય છે. જો તમે તીરસ્કારની દ્રષ્ટીથી જુઓ છો તો તમારા પ્રતી પણ તેવીજ દ્રષ્ટી અન્યની હોય છે. જગતમાં કેવળ તમારા શબ્દનોજ પડઘો નથી પડતો પણ તમારા વિચાર તેમજ વર્તનનો પણ તેમાં પડઘો પડે છે. મનુષ્યોનો મોટો ભાગ એમ માને છે કે કોઇ પણ મનુષ્ય આપણને દુઃખ ઉપજાવે છે તેમાં આપણે નીમીત હોતા નથી પણ જે મનુષ્ય આપણને ઉપજાવે છે તેથી તે દોષીત છે; પણ આમ માનવુ ભુલ ભરેલું છે. ખરેખર રીતે તો કોઈપણ દ્વારા દુઃખ કે હાની ઉત્પન્ન થાય તેમાં મુખ્યત્વે તો આપણેજ કારણભુત છીએ અને તેવા કારણને લેઇનેજ આપણને કારણભુત કહી શકાય. ખરેખર તો આપણીજ કૃતિથી આપણને દુઃખ કે હાની પ્રાપ્ત થાય છે. આમ છે માટે જો તમારે સુખ મેળવવું હોય તો જગતમાં અન્યને સુખ થાય તેવાં કૃત્ય કરો. તમે દુઃખ, ભય, શોકના વિકારોને જગતમાં પ્રસારી સુખ, નીર્ભયતા, આનંદની ઇચ્છા જગત પાસેથી રાખો એ ખોટું છે. તમે કૃતિથી, વાણીથી, વિચારથી જગતમાં જે જે પ્રસારશો તેનો પડઘો પડશે. નીરંતર તમારી કૃતિમાં, વાણીમાં અને વિચારમાં આનંદ, નિર્ભયતા, જ્ઞાન વગેરેના વિચારોને પ્રસારો તો જ્યાં ત્યાં તમને તેનાજ પડઘા સંભળાશે. જો તમે મધુરતાના, ક્રિસ્યતાના, સુખના, શાન્તિના, અભ્યુદયના ઇચ્છિક હો તો તમારી કૃતિ, વિચાર અને વાણીથી તે વસ્તુઓને પ્રસારો, જેવી કૃતિ તમે કરો છો તેવી પ્રતિ ઉત્તરમાં સંભળાય છે. તમારી દુઃખમય સ્થિતિ માટે બીજા કોઇને કારણ રૂપ ન જાણો પણ તમે પોતે તેના કારણભૂત છો એમ માનો. તમે દુઃખમય સ્થિતિમાં હો તેથી કંટાળો નહિ. તમો તમારી કૃતિથી વાણી અને વિચારથી શુભ પ્રકૃતિને આદરો તેથી તેના પડઘા તમને તેવા સંભળાશે વાણીથી જ સુખનો વિચાર કર્યાથી અને કૃતિ અને વિચારને વેગળા મુકવાથી એમાંનું કાંઇ પ્રાપ્ત થશે નહિ. જ્યારે ત્રણેનું સંમેલન થશે ત્યારે વસ્તુ સિદ્ધિ યથાર્થ રીતે સીદ્ધ થશે. વાણીથી કાંઇ કરશો તો વાણી જેટલોજ પડઘો તમને સંભળાશે.

તમને સુખ આપનાર તમારા વડીલ કે સગાં સંબંધી કે અમુક વર્તનવાળી સ્ત્રી કે અનુકુળ વર્તનવાળા ચાકરો છે એમ નહિ પણ તમે જો ધારો તો તમારા શત્રુ વિગેરે કનેથી પણ સુખનેજ પામી શકો તેમ છો. કારણ મૂળ હેતુ તો સુખને તમેજ ઉત્પન્ન કરો

છે અને તે જો તમે બરાબર મન, વાણી અને ક્રિયાથી સિદ્ધ કરેલ હોય છે તો તેનાજ આ બધા પડઘા છે; માટે અમુકથી મને અમુક પ્રાપ્ત થાય છે એમ માનતા નહિ. તમે જગત પ્રતિ પ્રેમ, શુદ્ધ બુદ્ધિ, દયાભાવ, સમતાભાવ, તમારી વાણી, વર્તન અને વિચાર પ્રસારો, તમને તેજ પાછું મળે તેમ છે. જો કે આ કરવું પ્રથમ તો સહજ કઠીન લાગશે પણ અભ્યાસ થતાં સરળ થઈ જશે. જેમકે પહેલી ચોપડી ભણનારને બી. એ. નો અભ્યાસ ઘણોજ કઠીન લાગે છે પણ ઈન્ટરમીડીએટ ભણનારને તે એટલો બધો કઠીન ન લાગે, તેમજ પ્રથમ શરૂઆત તો અધીક કઠીન ભાસશે પણ ધીમે ધીમે તમારો રસ્તો સરળ અને સુગમ બની જશે. નાનું ટાંકણું પથ્થરને ફોડવા સમર્થ છે તેમજ તમારી થોડી થોડી ક્રિયા પણ વિકટતા રૂપ પથ્થરને ફોડવા સમર્થ થશે. આમ છે માટે નિત્ય થોડી થોડી ક્રિયા કરી વિકટતા રૂપ પથ્થરને ફોડી નાખજો. નિરૂત્સાહી ન થતાં તમે પ્રાણી પદાર્થ માત્રનું શુભજ ચીંતવો. તમે તમારા વર્તન, વિચાર અને વાણીમાં સર્વનું શુભ જુઓ. સર્વત્ર પ્રેમભાવજ રાખો. આમ કરશો એટલે તમે જેના ઇચ્છક છો તે પદાર્થ ધીમે ધીમે તમને પ્રાપ્ત થશે અને તમે અનંત સુખ–નિરાબાધ સુખની પ્રાપ્તિ કરી શકશો. આરસીની અંદર જેમ આપણી પોતાનીજ આકૃતિ તેને સન્મુખ ધરતાં પડે છે તેમજ જગત પણ આરસી જેવું છે; તેમાં આપણા પ્રત્યેક વિચાર, પ્રત્યેક ક્રિયા તેમજ પ્રત્યેક બોલેલા શબ્દની આકૃતિ પડે છે પણ આપણે તેને ન જાણતા હોવાથી આપણીજ વિચાર, વાણી તેમજ ક્રિયાની આકૃતિ આપણે બીજાની કહીએ છીએ. એક અભણ ગામડીઓ પોતાની છબીને ઓળખી શકતો નથી અને અંતે બીજા કોઇની છે એમ માને છે તેમજ આપણે પણ અજ્ઞાન દશાને લઇને તેવુંજ માનીએ છીએ. આપણે જો મુખ ઉપર મેશ ચોપડી આરસીમાં જોઇએ છીએ તો આપણું મુખ મેશવાળું દેખાય છે તેમજ આપણે જો ક્રોધ, ઈર્ષા, અસૂયા વગેરેને ધારણ કરીએ છીએ તો આપણને તેવુંજ માલમ પડે છે. જો તમે પ્રસન્નતાથી જગત તરફ જુઓ છો તો સામી પ્રસન્નતાની આકૃતિ માલમ પડે છે. તેમજ તે આરસીમાં જો દુ:ખ, ભય, શોક વગેરે વિકારોથી જુઓ છો તો સામી તેવીજ આકૃતિ જણાય છે. તમે તે વખતે એમ નથી જાણતા કે આ તો મારા પોતાના વિચાર, ક્રિયા અને વાણીની આકૃતિ છે પણ ઉલટા તેનો દોષ અન્યને આપો છો. તમે જો અખંડ આનંદમાં રહો છો તો તમે ભયની આકૃતિ જોઈ શકતા નથી પણ સર્વત્ર આનંદની વૃત્તિનેજ નીહાળો છો. આરસી સન્મુખ ગુલાબનું પુષ્પ ધર્યા પછી તેમાં કાંઇ થોરની આકૃતિ જણાય તેમ નથી પણ ગુલાબજ જણાશે અને થોર ધર્યા પછી તેમાંથી ગુલાબ જોવાની આશા રાખવી એ શું યોગ્ય ગણાશે? આ પ્રકારે જ જો તમે આનંદને તમારી વિચાર, વાણી અને કૃતિમાં સેવતા નથી તો પછી આનંદ સર્વત્ર જોવાની ઇચ્છા રાખવી પણ યોગ્ય નથી અર્થાત્ જોઇ શકતા નથી. તમને જો ભય, શોક, દુ:ખ, દીનતા, ક્લેશ આદિ જોવું ન ગમતું હોય તો પછી તમારી વાણી, વિચાર અને કૃતિમાં તેને દેશવટો આપો; સર્વત્ર ઉદાર વૃત્તિવાળા થાઓ. અમુક દરિદ્રી છે, અમુક કૃપણ છે એવો કોઇને માટે પણ વિચાર ન કરો. કેવળ વિચારથીજ દરિદ્રતા અગર કૃપણતાની છબી તમારી આગળ ન રચો એટલુંજ નહિ પણ વાણી અને કૃતિથી પણ ન રચો. તમે જો અન્યને દરિદ્રી જોશો તો તમારી આકૃતિ જગતરૂપ આરસીમાં પણ તેવીજ જણાશે. તમે કોઇને પણ શત્રુ માનતા નહિ. સર્વ ઉપર સમાનભાવ, મૈત્રીભાવ રાખો. તમારી

છબી પણ તમને તેવીજ જણાશે. અર્થાત્ તમારા ઉપર પણ કોઈને વૈર ધરવાનું કારણ બનશે નહિ. કોઇ પણ સારી અગર માઠી અસર તમે તમારા મનથી ઉપજાવો તેની સૌથી પ્રથમ અસર તમારા પોતાનાજ ઉપર થાય છે. અન્યના મુખ ઉપર મેશ ચોપડનારના જેમ પ્રથમ હાથ મેલા થાય છે તેમ અન્યને માટે તેના જેવું વિચારો. જેવી વાણી ઉચ્ચારો, જેવી કૃતિ કરો તેવી તમને પોતાને થયા વિના રહેતી નથી. અન્યને દુષ્ટરૂપે, શત્રુરૂપે, વિષયીરૂપે, પાપીરૂપે, કુટીલરૂપે તમે જ્યારે જુઓ છો ત્યારે તમારા ઉપરજ પ્રથમ તે પ્રકારનો એક કુચડો ફરી વળે છે. એથી ઉલટું અન્યને મિત્રરૂપે, સજ્જનરૂપે, જ્ઞાનીરૂપે જુઓ છો તેમ તેવા સદ્‌ગુણને તમારામાં જામેલા જુઓ છો. આમ છે માટે તમે તમારામાં જેવા સામર્થ્ય, સદ્‌ગુણ, સ્થિતીને ઇચ્છતા હો તેવાજ રૂપે અન્યને વાણી, ક્રિયા, વિચારથી જુઓ. જગત પોતાની સત્તાવડે તમારી આકૃતિ મલીન દેખાડવા સમર્થ નથી પણ તમે જેવા હો એવીજ તમારી છબી દેખાય છે. તમે જ્યાં ત્યાં દુઃખ જોવાથી તમે દુઃખી છો એમાં અન્યનો કાંઇ દોષ નથી. કાચની પાછળ ચોપડેલ લાહી કંઇ મેલી હોતી નથી પણ મુખ ઉપરજ મેલી લહી ચોપડાઇ છે. તમારી સ્થિતી ઉપર, તમારા સુખ ઉપર, તમારી પ્રત્યેક વાણી, વિચાર અને ક્રિયાની અસર થવાને માટે તે ઉપર ખાસ દેખરેખ રાખવી અગત્યની છે. તમારે દુઃખી, દરિદ્રી, અજ્ઞાની, ક્રોધી, બીકણ રહેવાની કશી જરૂર નથી. તે કાંઇ તમારે માટે ઉત્પન્ન થયાં નથી. તમે જો આકર્ષો છો તો તમારા પ્રતિ આવે છે; નહિતર હજાર કોષને અંતરે દૂર છે. નિરંતર તમારી ઉચ્ચ અભિલાષાનેજ સ્મરણમાં રાખો, તેનુંજ મનન કરો તો તમો તેને જરૂર મેળવશો. મન, વચન અને ક્રિયાથી તમારા ઇચ્છિત વિચારનેજ પોષો. જેનું તમે અધિક વેગ, સ્મરણ, પોષણ કરશો તો તે તમને પ્રાપ્ત થશે એ વાત નિઃસંશય છે. બંધુઓ સુખ અને દુઃખનો આધાર આપણી પોતાનીજ કૃતિ, વિચાર, વાણી ઉપર રચો છો. આપણી કૃતિ, વિચાર અગર વાણી જેમ બીજાને સુખ ઉપજાવે છે તેમ તે આપણને પણ સુખજ ઉપજાવે છે. માટે આપણે આપણા અને અન્યના સુખને માટે આપણી કૃતિ, વિચાર અને વાણી નિર્મલ, નિર્દોષ તેમજ ઉચ્ચ રાખવાની જરૂર છે. આપણે જો આપણા સુખને નથી સાધતા તો પછી બીજાને તો સુખ ઉપજાવીજ કેમ શકીએ? આપણે સુખી થવું અને અન્યને સુખ અથવા અન્યને સુખી કરવા એ આપણે સુખી થવા માટે છે. જ્યાં સુધી આપણે પોતાને અને અન્યને સુખી કરી શકતા નથી ત્યાં સુધી સંપૂર્ણ સુખ આવી શકતું નથી. તેવીજ રીતે તમે સુખના ઇચ્છક બનો અને તેવીજ આકૃતિ જગતરૂપ આરસીમાં પાડવા પ્રયત્ન કરો. આમ થતાંજ તમારા તન, મનની આકૃતિ જગત-રૂપ આરસીમાં સૌંદર્યથી ભરપુર મહત્તાવાળી, સામર્થ્ય સહિત અને અનેક અલૌકિકતાના ગુણવાળી દેખાશે. તમે આવી સુંદર આકૃતિને નિહાળવાના ઇચ્છક છો પણ તમે જગત રૂપ આરસામાં દ્રષ્ટિ નાંખો અને તમે કુરૂપ ભાળો એટલે કંટાળો છો તેમ નહિ કંટાળતાં પ્રયત્નને આદરો. તમે જેવી આકૃતિ નીહાળવા ઇચ્છો છો તેજ પ્રમાણેનું તમે તમારા કૃત્ય, વાણી અને વિચારથી વર્તન આદરો અને પછી જુઓ કે તમે પોતે તમારી આકૃતિ કુરૂપવાન છે? તમારી આકૃતિમાં રહેલ નિર્મળતા, મનોહરતા ને કદિ છેદી નાખશો નહિ. સદા, સર્વદા શુભનાજ, પ્રેમનાજ નીર્દોષ વિચારોને સેવો અને તેજ પ્રમાણેની કૃતિ રાખો, તેમ વાણીમાં પણ તેજ ભાવ રાખો અને પ્રસન્ન રહો. જગત વીણા જેવું મધુર છે અને વગાડનાર ઉપર તેનો આધાર રહેલ છે. વીણા અગર વગાડવાનું કોઇ

પણ વાદ્ય મુખ્યત્વે કરી વગાડનારના આધારપરજ રહેલ છે. વાજીંત્ર સારૂં છતાં વગાડનાર કુશલ હોતો નથી તો તે સારૂં વાગી મધુરતાને અર્પી શકતું નથી. જગતરૂપ વીણા પણ તેવીજ છે. તેને હોંશીઆરીથી વગાડવામાં આવે તો અત્યંત મધુરતા તેમજ ઉચ્ચતાને અર્પે અને જો વીણાને ગમે તેવી રીતે વગાડવામાં આવે તો કર્કશતાને અર્પે. તમે તેને કેવી રીતે વગાડો છો? તે તમને મધુરતા અર્પે છે કે કર્કશતા? જો તમને મધુરતા અર્પાતી હોય તો જાણજો કે સારી વગડાય છે અર્થાત્ કુશલતાથી વગડાય છે અને કર્કશ વાગે તો જાણવું કે ગમે તેમ વગાડવામાં આવે છે. વીણાને જ્યારે બરાબર વગાડવામાં આવે છે ત્યારેજ મધુરતા આપે છે. જે કાળે જે સુર વગાડવો જોઇએ તે કાળે તે વગડાય ત્યારે જ તે મધુરતા અરપે છે તેવીજ રીતે જગત રૂપ વીણામાં સમજવું. જેને વીણા બરાબર વગાડતાં આવડે છે તેજ મધુરતાનો સ્વાદ ચાખે છે. તે સર્વદા ઉચ્ચતાને, ઉન્નતિને પ્રાપ્ત થાય છે. તમે તે ઉન્નતિ સાધતા માલુમ પડતા નથી તો સમજાય છે કે હજુ તમને વીણા બરાબર વગાડતાં આવડતી નથી. જેટલો સમય તમે વીણાને બરાબર રીતે વગાડો છો તેટલો સમય તે તમને આનંદમાં ગરકાવ રાખે છે. તેમજ ઉત્સાહ, શાન્તિ અને જાગૃતિને અર્પે છે. જ્યારે તમારાથી તે કર્કશપણે વાગે છે ત્યારે દુઃખ ભય અને શોકનુંજ તમને ભાન થાય છે. આથી જે કાળે આવું થાય તે વખતે તમારે સમજવું જોઈએ કે જેમ વીણામાં સુરની ફેરફારીથી કર્કશતા છે તેમ તમે તમારૂં કર્તવ્ય ભુલેલ છો. તેથીજ જગત રૂપ વીણા કર્કશતાના સ્વરને અરપે છે. આ પ્રમાણે સુખ અને દુઃખની કુંચી તમારા હાથમાંજ છે અન્યને મીથ્યા દુષીત ન કરતાં આ વસ્તુના જ્ઞાનની અછતને લઇને મનુષ્યો જગતના માથે દોષ મુકે છે પણ પોતાની ભૂલ સમજી શકતા નથી. દુઃખરૂપ સ્વર નીકળવામાં દોષ જગત રૂપ વીણાનો નથી પણ તેના વગાડનારનો છે. વગાડનારે અકુશળતાને ધારણ કરવી એ વગાડનાર યોગ્ય ન કહી શકાય માટે થતી ભુલને સુધારવી એજ યોગ્ય કહી શકાય તેમ છે. તો હવે આવી ભૂલ જાણી બેસી રહેવું તે યોગ્ય લેખાય તેમ છેજ નહિજ. એક તેને વગાડી મધુરતા ઉત્પન્ન કરે છે ત્યારે બીજો તેને વગાડી કર્કશતા ઉત્પન કરે છે. જે ક્ષણે બરાબર વીણા વગાડતાં આવડી કે તરતજ તમને સુખનુંજ ભાન થવાનું. જે ગાયન તમને વગાડતાં આવડે છે તેમાં તમે શું એમ કહો છો કે તેમાં કર્કશતા છે? નહિજ; માટે તેજ માફક આ જગત રૂપ વીણાને પણ મધુરતા પ્રગટ કરે તેવીજ વગાડવી જોઇએ. ગાયન એ પ્રત્યેક ક્ષણે આવી પડનાર વિધવિધ પદાર્થો છે તેને જો કુશળતાથી વગાડવામાં આવે છે તો તે મધુરતાજ પ્રગટાવે છે માટે તે પ્રસંગે પણ યોગ્ય પ્રકારે તમારૂં એવું વર્તન રાખો કે જેથી તમને સુખની પ્રાપ્તી થાય તેમજ અન્યને પણ સુખની—મધુરતાનીજ પ્રાપ્તી થાય. જગતરૂપ વીણામાં બધા સુરો સારા છે પણ તે બરાબર યોગ્ય સમય અને યોગ્ય જગાએ વાગતા નથી તો ઉલટું ગેરલાભજ થાય છે એટલે કે દુઃખની, શોકની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેજ પ્રમાણે ખોટા સુરોમાં આપણે ભય, અશાન્તિ, ખેદ, ગ્લાની, મુર્ખતા, મોહમલીનતાને ગણીશું. દુઃખ અને તેની પરંપરા મનુષ્ય અજ્ઞાનથી ઉપજાવી લે છે. પોતાની અકુશળતાથીજ ઉપજાવે છે. જે જે પ્રસંગની પ્રાપ્તિ થાય છે તેમાંથી મનુષ્યને પોતાની મતિ પ્રમાણે સુખ દુઃખ ભાસે છે. કોઇ મહાત્માજનને તેનાથીજ સુખ પ્રાપ્તિ થાય છે અર્થાત્ તે તો તેમાં ઉદાસીનપણે વ્હેતાં સુખમાં વહે છે.

તમને દીવસમાં જે જે પ્રસંગો પ્રાપ્ત થતા હોય તેમાં દુઃખ માનતા હો તો તેમાં જગતનો દોષ ન માનતા પણ તે તમારા અજ્ઞાનથીજ છે એમ માનજો. દુખાદિનો સ્વર તો તમારી આંગળીજ જગત રૂપ વીણામાંથી બહાર કાઢે છે માટે સાવધ થઇ તેવો સ્વર કાઢવામાં તમારી આંગળી ન વપરાય તે બાબત સાવધાન રહો. જે પ્રસંગ આવ્યો હોય તેને અનુકુળ સુર વગાડો તો તમને મધુરતા જણાશે દુઃખ પ્રાપ્ત થતાં તમારાથી ક્યા પ્રસંગમાં ખોટો સુર વાગી ગયો છે તે શોધી કાઢવા પ્રયાસ કરો. શોધો અને સુધારો આમ કરતાંજ દુઃખાદીના સંભવો ઓછા થઇ જશે. મનુષ્ય માત્રમાં આ શકિત રહેલ છે મધુરતા મેળવવાની ખાતર અનુકુળ સુર વગાડવો એજ તેને ખીલવવાનો અનુકુળ માર્ગ છે. પ્રસંગને અનુકુળ વર્તવું. દુઃખનું મુળ શોધવું. તેને ટાળવા પ્રયત્ન કરવો એટલે કે કયે વખતે ખોટો સુર વાગ્યો છે તે સમજવું. પ્રસંગ આવી મળે તેનાથી વિરોધી વર્તન રાખવાથી તમને સુખ પ્રાપ્ત થશે નહિ. જ્યારે તમે તેને અનુકુળ વર્તન રાખશો ત્યારેજ તમને સુખાભાસ જણાશે. તે પ્રસંગના હેતુના અથવા સ્વરૂપના ગર્ભભાગને પ્રાપ્ત થવું અર્થાત્ તેનું જ્ઞાન મેળવવું અને પછી એવા પ્રયત્ન આદરો કે વિરોધી પ્રસંગો તમને મળે નહિ. આવેલ પ્રસંગને દુઃખરૂપ માનવો એ ખોટું છે. દુઃખની બુદ્ધિ વધે છે અને વિચારો પણ સારા થઇ શકતા નથી અને તેથી આગળ સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી તેમ તે વખતે પણ દુઃખજ લાગે છે. જગતમાં જે પ્રસંગ તમને આવી મળ્યો તેને ઉપર ઉપરથી જોઇ સુખ કે દુઃખનો નિર્ણય ન કરો. દુઃખને આપનાર પ્રસંગને પણ જો તેને ઉંડાણમાં ઉતરી નિહાળશો તો કદાચ સુખને અર્પનાર માલમ પડશે અને સુખને અર્પનાર અધીક સુખ અર્પનાર માલમ પડશે. ઘણા પ્રસંગો એવા હોય છે કે જેમાં પ્રતીકૂલ થવાથી હાની થવાની હોય છે પણ મનુષ્યો પ્રતીકૂલ પક્ષનેજ સ્વિકારી લે છે એવે પ્રસંગે અનુકૂળ વૃત્તિ કરતાંજ સુખ ઉપજે છે. દાખલા તરીકે પ્રસંગે એક દિવસ વાદળ ચઢી આવ્યું. બે ચાર મિત્રો મળવા આવ્યા. તેઓ કહેવા લાગ્યા કે આજનો દિવસ ઉદાસી જણાય છે. કામ કરવામાં કાંઇ ઉત્સાહ જણાતો નથી. અન્ય મનુષ્યે કહ્યું, હા ભાઇ! સૂર્યનારાયણ પ્રકાશીત નથી તેથીંજ તેમજ જણાય છે; મને પણ તેવોજ વિચાર આવ્યો હતો. તેમના ગયા પછી વળી એક બીજો મિત્ર આવ્યો ને કહે આજનો દિવસ કેવો શાંત જણાય છે, બધું કેવું રમ્ય લાગે છે. મેં કહ્યું: હા ભાઇ! આજ શાન્તિ ઘણી ભાસે છે. આવે સમયે બહાર ફરવામાં રમણીયતા લાગે. સૂર્યનો તાપ તપતો નથી; શીતળ પવનની લહેરી વહી રહી છે. પક્ષીઓ કલ્લોલ કરતાં આકાશમાં ઉડી રહ્યાં છે, પશુઓ આનંદમાં ઘાસચારો ચરી રહ્યાં છે, સર્વત્ર શીતલતાજ પ્રસરી રહી છે. કેવો આનંદજનક દિવસ! હવે જો ઉપરના પ્રસંગના પહેલા મનુષ્યને બીજાને જે ઉત્તર દીધો તે દીધો હોત તો પ્રતિકુળ ભાસત ને મન ઉંચા થાત, અર્થાત્ વિરોધી ભાસ થાત; અને બીજાને પહેલાના ઉત્તર કહ્યાથી પણ તેમજ થાત. આ પ્રકારે આવા અનેક ક્ષુદ્ર પ્રસંગોને પણ અનુકૂળ વર્તવાથીજ લાભ હોય છે તમારે "સા" સુર વગાડવાના છે અને તેને બદલે "સ" ઉપર આંગળી ફેરવો તો વીણાનો અવાજ કર્કશ લાગશે અને આનંદ લાગશે નહિ પણ જ્યારે "સા" ઉપર આંગળી ફરશે ત્યારેજ મધુરતા, આનંદતા લાગશે. તેમજ વગાડવામાં પણ ઉત્સાહ લાગશે. આજ પ્રકારે જગતરૂપ વીણાના સુરોમાં પણ સમજી લો કે કલેશનું ચિંતવન ન કરતાં આનંદનું ચિંતવન કરશો તો તમને આનંદજ ભાસશે.

ખોટા સુર ઉપર આંગળી મુકી ખરા સુરનો રાગ ક્યાંથી નીકળે. તમે ઇચ્છો છો તો નિર્ભયતાને અને ભયના વિચારનું ચિંતવન કરો છો. ફલાણાને તો વાઘ મળ્યો તે આમ પાસ નાંખ્યો અને ફલાણાના ઘરમાં ચોર ગયો તો તેને આમ પાસ નાંખ્યો. એવા વિચારને સેવી નિર્ભય થવાશે કે! તમારે જે નથી જોઇતું તેનો વિચાર ન કરો. જે જોઇએ છીએ તેજ સુરને વગાડો. તેનો મધુર ધ્વની તમારા કાનને નિરંતર અથડાશે. જ્યાં દુઃખનો, ક્લેશનો, ભયનો, ચિંતાનો અને એ વિગેરે કોઇ પણ વિરોધી ભાવનો સ્વર વાગ્યો કે અંતરમાં સ્ફુર્ણ થયું કે તરતજ સાવધ થઇ તે સુર ઉપરથી તમારી વિચાર રૂપી આંગળીને ઉઠાવી લો અને આનંદ વિગેરે જોઇતા ભાવોના સુર હોય તેના પ્રતિ વિચારરૂપ આંગળી ફ્બાવો. પ્રિય વાંચક! આ પ્રકારે જગતરૂપ વિણામાંથી મધુર ધ્વની કાઢો. તે તમારાજ હાથમાં છે તો તેને કાઢી પોતાને અને અન્યને કૃત્ય કૃત્ય કરો. આ આદિ અનેક શુભ પ્રવૃત્તિઓને કરી તમારો ઇસ્પીતાર્થ સિદ્ધ કરો અને અંતે સુખ, શાન્તિ, નિર્ભયતા, આનંદ, જ્ઞાન આદિ પદાર્થમાં રમતા રહો.

श्यामा संग संवेग.

(રચનાર પોપટલાલ કેવળચંદ શાહ.—**રાજકોટ.**)

ઉપેંદ્રવજ્રાવૃત્ત.

નમું તને વીર શ્રી વર્ધમાન, વિદારજો વિઘ્ન વિભુ મહાન;
પદે પદે મસ્તક હું નમાવું, ક્ષમા ધરા હું તમને ખમાવું.

કવિત (મનહર)

ધર્મવન દાવાગ્નિના ધુમાડાની હાર જેવા, કામલાંગી તણા સ્યામ વાળ વ્યાલ*જાણજો;
મુક્તિરૂપ માર્ગ વિષે વિઘ્ન કરનારી નારી, જાણી એમ જાર જનો આનંદ ન માનજો.
વ્યાલ જેમ લંબ સ્યામ વાળ તેમ લંબ શ્યામ, ગણી અપશુકનને ત્રાસ તેથી પામજો.
સોમ પ્રભા સૂરિ તણી વાણી વદે શુક વળી, જેવી તેવી વાણી પણ સુખદ પ્રમાણજો.

તોટક વૃત્ત.

કમળા તમ કેશ કલાપ દિસે, તમ શ્યામ સમા શુભ જ્ઞાન વિષે;
સુચરિત્ર રૂપી વિધુ જ્યોતિ× તણો, હરનાર વિનાશક મેઘ ગણ્યો.
તુજ કેશ ન એ પણ ક્લેશજ છે, લસિતા+ તુંજ કેશ ‡લસિતજ છે:
મુનિયોગી તણા ચિત્તને હરતો, તુજ કેશ કલાપ અતિ નડતો.

*સર્પ-સર્પ આડો ઉતરે તો જેમ અપશુકન થાય તેમ એથી ધર્મ માર્ગમાં અપશુકન થાય.
× ચારિત્ર રૂપી ચંદ્ર. + સ્નિગ્ધા. લ અક્ષર સહિત એટલે કેશના કમાં લ જોડી દેતાં ક્લેશ રૂપ થશે.

‡ જેહ મહા વ્રત આપણાં, તેમાંનું આ એક ;
જાર વિલાસીજન હિતે " વરણું રાખી વિવેક "

કવિત (મનહર).

વામા તારાં વક્રકેશ,[1] દિસે નવક્રકચજ,[2] કવિ એક કહે છે તે ખોટું કેમ માનવું;
મુનિજન સર્વે તણું ચિત્ત કાપી નાંખનાર, નવી કરવત જેવું હથિયાર કારમું.
કમલિની કામિના તેં ધર્યું ચિત્ત ચોરનારૂં, ભાનને ભુલાવનાર ભક્તિને ભુલાવતું;
નિર્મળ જ્ઞાનરૂપ ચંદ્ર ગ્રહનાર રાહુ, અલકનું યુથ મુક્તિ માર્ગને મુકાવતું.

ઉપેંદ્રવજ્રા

અલંકૃતાકુંતલ ભાર સ્ત્રીનો, અલંકૃતાકુંતલ ભાર માનો;[3]
વિલોકીને જે જન રાજથાતા, ભવાટવીમાં ભૂલથી ભમાતા.

ગીતિ.

અષ્ટમી ચંદ્ર સમાન, ભાલચંદ્રને જોઇ જનો રાચે;
અલીક[4] અલિકજ જે છે, તેને પ્રીતે કઇક જનો જાચે.
જ્ઞાને સમજો જ્ઞાણા, સજજો તેમાં સુખ રહ્યું સઘળું;
રાચો જોઇ જાચો, અવળી દશામાં સુઝે બધું અવળું.

સમયને ઓળખો.

તોટક.

બદલાય સમો ન રહે સરખો, જળ ત્યાં સ્થળને બનતાં નિરખો;
નવરંગ સમો કંઇ દાખવતો, ગત વખ્ત ફરી કદી ના મળતો.
વિણ વખ્ત પછી નહિ કાંઇ બને, સમજી સમયે કરજો શુભને;
ઉપકાર કરો સુ ઉદાર થજો, ધન લોક હિતારથ વાવરજો.
તક સાધી લીયો સમયો ન ચુકો, સમય ચ્યુત હાનિ વડી ગણજો;
ધનની મનની તનની જનની, કંઇ સાય કરો જગને જરૂરી.

ઉપજાતિ.

ન ઓળખ્યો સ્થિત સમક્ષ હાથી, જતાં જતાં સંશય થયોજ હાથી
પદો નિહાળ્યા નકી એજ હાથી, ન હાથ આવે ફરી [5]વખ્ત હાથી.

દોહરા.

તરસ્યા ચાતક બાપને, પાણી પાતું મેઘ; નહિ તો હરી જાશે તને, ક્ષણમાં વાયુવેગ.
ચાતક ક્યાં તું ક્યાં પક્ષી, મળે ન ગઇ પળ મેઘ; તન, મન ધન લે વાવરી પહોંચે જ્યાં તક છેક.
બહુ જળભરી ખારી નદી, લાભ ન કરતી કાંઇ; મીઠાં જળનું નાનકું નાળું છે સુખદાઇ.
મરણ ન મૂકે કોઇને, ચિંતવજો મનમાંય; [6]ટાણું નહિ મળશે ફરી, નાણું મળશે ભાઇ.

---

૧ વેણી–શણગારેલો ચોટલો. ૨ નવી કરવત. ૩ કુંતલમાંથી કહાડી નાંખો એટલે કુંતભાર શબ્દ થશે. કહેવાની મતલબ કે કુંતલભાર (અંબોડો) એતો કુંતભાર (અંકુશ–એક ભેદક શસ્ત્ર) છે. ૪ અલીક એટલે ખોટું–મિથ્યા અને અલિક એટલે કપાલ, કહેવાની મતલબ કે કપાળને આઠમના ચંદ્ર જેવું રૂપાળું માનો છો પણ તે મિથ્યા ભ્રમ છે.

૫ વખત, વાર. વખત એટલે સમય રૂપી હાથી. ૬ ટાણું એટલે સમય,

તોટક.

જનમે જગમાં જન જોધ ઘણા, મરતાં પણ માનવીઓ ન મણા;
જીવવું જનમી કંઈ સાર્થ કરો, દુખીઆં જનનાં કંઇ દુઃખ હરો.
જીવ માગ ચહે સુખ શાંતિ સદા, તમને અમને સુખ શાંતિ મુદા;
સમજી સુખ દો જગના જીવને, ધગતા ઉરને તપતા તનને.

દિવ્ય દર્શન.

(લેખક—મહેતા મગનલાલ માધવજી જૈન બોર્ડીંગ-અમદાવાદ.)

વખત સાયંકાળનો હતો. સૂર્યદેવ જાણે પોતાની લાંબી સફરથી શ્રમીત થયા હોય અને પોતાનું તેજસ્વી દિવ્ય સ્વરૂપ ભૂતળવાસીઓને ન દર્શાવવાનું ધારતા હોય તેમ પોતે ઝટપટ અદૃશ્ય થવાની ત્વરાથી અસ્તાચળ તરફ પ્રયાણ કરતા હતા. સુંદર ગૌર આસમાની રંગનો આકાશમાં રક્તપટ જામી ગયો હતો, તે અસ્ત થતાં સૂર્યના સુવર્ણમય પીત તેજના વર્ણથી મિશ્રીત હતો, અને તે લોચનને અતીવ આનંદ આપતો હતો. નાનાવિધ પક્ષીઓ એકબીજા સાથે મધુર સ્વરથી સંવાદ ચલાવી પોતાની આનંદની ઉર્મિઓને બહાર કાઢનાં વિરામ પામતાં હતાં. બગીચામાં વિવિધ સુવાસિત પુષ્પો વિકસિત થઇ લતાઓને શોભાયમાન કરતાં હતાં. સુમનોની મિષ્ટ સુવાસમાં આસક્ત થએલી મધમાખીઓ ત્વરાથી જેટલો પરાગ લઇ શકાય તેટલો લઇ પોતાના મધપૂડા તરફ ગમણ કરવાના વિચારમાં હતી. સરોવરવાસી કમળો પોતાનો બીડાઇ જવાનો વખત પાસે આવી લાગેલો હોવાથી મનમાં વ્યતિત થતાં હતાં અને જેમ કોઇ એક સંસારી જીવ આ અસાર સંસાર કે જે અગણીત દુઃખોથી ભરપુર છે તેમાં થોડુંક સુખ જોઈ અજ્ઞાનતાથી ધર્મસાધન ન કરતાં આ કંટક રૂપી પુત્ર પરિવારને વિષે લુબ્ધ થાય છે અને ક્ષણીક સુખમાં રમી આખરે વિમાસણ કરે છે, તેમ તે કમળોની અંદર રહેલા ભ્રમરાઓ પોતાનું મૃત્યુ સમીપ આવ્યા છતાં સુવાસને આધીન બની તેમાં પરાગ લેવામાં તથા ઘ્રાણેંદ્રિયને તૃપ્ત કરવામાં જ્ઞાનને એક બાજુએ સડશી આનંદ માણતા હતા. શીત સમીર અનેક સુરભિ પુષ્પોની સુવાસને સાથે ઘસડી શરીરને સ્પર્શ કરતો મંદમંદ વાતો હતો.

અહા ! શી કુદરતની લીલા. ખરેખર કુદરતની લીલા અકળિત છે.

સંધ્યાના આ દિવ્ય સમયે હું મારા આવાસની સમીપમાં આવેલા એક ઉદ્યાનમાં એક કોચને અઢેલી બેઠો હતો. આ સંસાર શું ? મારે આ દુનિઆની રંગભૂમિ ઉપર આવી શું શું પાઠ ભજવવાના છે. આત્મા શી ચીજ છે વિગેરે વિગેરે. ગહન વિષયો ઉપર વિચાર કરવાની અંદર હું તલ્લીન બન્યો હતો. હું દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાખતો હતો અને મારા ઉરસાગરની અંદર અનેક તરંગો ઉછળી રહ્યાં હતાં. આસપાસની સ્થિતિનું મને કંઇ ભાન નહતું. એટલામાં હું બેભાન થયો. થોડીવારમાં મુર્છિત થઇ કોચ ઉપર ઢળી પડયો. મુર્છિત અવસ્થામાં—એકદમ વિદ્યુત્ તુલ્ય પ્રકાશનો ચમકારો થયો. પ્રકાશ થતાંજ કોઇ પગલાંનો કર્ણપ્રિય અવાજ મારે કાને પડયો તેટલામાં તો સામેથી એક મુનિ મહારાજ આવતા જણાયા. તેમણે એક સુંદર ચક્ષુપ્રિય અને પીળા રંગથી રંગિત ભપકાદાર વસ્ત્ર પરિધાન

કરેલું હતું. તેમનું શીર્ષ અને ચરણ ખુલ્લા હતા. બગલમાં રજોહરણ અને હાથમાં એક દંડ શોભી રહ્યો હતો. તેમનું કપાળ વિશાળ અને તેજસ્વી હતું તેમની મૂર્તિ ઘણીજ સુંદર અને મનોહર હતી તેમનો વર્ણ ગૌર હતો અને તપના તથા બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી તેમના મુખકમળ ઉપર લાલી છવાએલી હતી. તે મારી સમીપ આવતાંજ હું તેમના ચરણમાં નમી પડયો. તેમણે મારો હાથ પકડી ભૂમિ પરથી ઉઠાડયો. તેમના દર્શનથી થએલા અત્યુલ્લાસની પ્રેરણાથી મારાં નેત્રોમાંથી હર્ષની અશ્રુધારાનું સ્ખલન થયું. તેમણે મને અનેકધા આશ્વાસન આપવા માંડયું અને તેઓશ્રીએ મને પોતાના વચનામૃતોથી પ્રબોધવા માંડયો.

"હે શિષ્ય! આ સંસાર અસાર છે, દુઃખમય છે અને આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ એ ત્રણ પ્રકારે અનેક વિટંબણાઓથી ભરપુર છે તેની અંદર ધન તો તૃણવત્ છે, આજ છે ને કાલે નથી. જેવો પાણીનો પરપોટો. અને પુત્ર પરિવાર સર્વ કંટક સમાન છે કે જેઓ ધર્મ કાર્યને વિષે વિઘ્ન પડાવે છે અને ખુંચે છે તેમાં મારૂં તારૂં સર્વ મિથ્યા છે. દુનિઆ એક મુસાફરખાનું છે કોઇ અવતરે છે અને કોઇ મરે છે. આ એક પક્ષીનો મેળો છે. જેવી રીતે પંખીઓ સવારે બધાં ભેગાં થાય છે અને સાંજેરે સૌ પોતપોતાને માળે જાય છે તેમ આ સંસારની પણ ગતિ છે.

यथा काष्टंच काष्टंच समेयातां महोदधौ ।
समेत्यच व्यपेयातां तद्वद्भूत समागमः ॥

જેવી રીતે એક ઉદધિની અંદર એક લાકડુ એક દીશામાંથી આવી અને બીજુ લાકડુ કોઇ બીજી દશામાંથી આવી બે એક સ્થળે ભેગાં થાય છે અને પાછાં જુદાં થઇ જાય છે તેમ આ સંસારની અંદર પણ કોઇ આત્મા દેવતાની ગતિમાંથી, કોઇ તિર્યંચ ગતિમાંથી અને કોઇ નરક ગતિમાંથી આવી અત્રે ભેગાં થાય છે અને માતા, પિતા, પુત્ર, પુત્રી, વધુ, ભગિની ભ્રાતા વિગેરેના સંબંધથી જોડાય છે અને પોતાનું આયુષ પુરૂ થતાં પોતાનાં સારાં નરસાં કર્માનુસાર સારી વા માઠી ગતિમાં અવતરે છે. આ સંસારની અંદર વાડી, ગાડી, લાડી, સ્થાવર વા જંગમ મીલ્કત રાચ રચીલું એ સર્વ પોતાનું આયુષ્ય સમાપ્ત થતાં અત્રે છોડી પોતાનાં સારાં નરસાં કર્મ સાથે લઇ જીવે આ દેહને મુકી જવું પડશે. હે પ્રાણી! આયુષ્ય ક્ષણિક છે માટે ધર્મ કરવો એ જ સહાયભુત છે. ઘણાખરા પામર પ્રાણીઓ આ સંસારમાં આળસમાં નિમગ્ન થઈ ધર્મ કરતા નથી અને આ દુનિઆની અંદર ચોરાશી લાખ જીવાયોનીમાં ફેરા કર્યા કરે છે.

"**अकालो नास्ति धर्मस्य जीविते चञ्चले सति**" આ જીંદગી ચંચળ હોવાથી ધર્મને માટે એક પણ વખત અયોગ્ય નથી. અવસાન પછીના સમયમાં ધર્મ પાથેયરૂપ છે તે એક નેતા તરીકે છે માટે હે પ્રાણી! આલસ તજી દરિદ્રતાની દેવીને દેશવટો દઇ ધર્મ કાર્યમાં પ્રવૃત થા પ્રવૃત્ત થા અને તેથીજ તારો મોક્ષ થશે. "**वत्स, त्वं सुखभाग्भव**" એ પ્રમાણે તે મહાત્મા આશીર્વચન્ ઉચ્ચારી અદૃશ્ય થયા. હુ આસપાસ જોવા લાગ્યો પણ કોઈ મળે નહિ. હું વિસ્મય ચકિત થયો પણ સદ્બોધના સંસ્કારોએ મને શુદ્ધિમાં આણ્યો તેની સાથેજ હુ જાગૃત થયો.

ખરેખર સત્સંગનો મહિમા જુદોજ છે તેનો અલભ્ય લાભ કવચિતજ કોઇને થાય છે તેથી ઘણા ઘણા મહાન ફાયદા થાય છે. બુદ્ધિ ખીલે છે. મનનો મેલ કેવળ ધોવાઈ જાઇ

તે કંચન જેવું બની રહે છે. સર્વ આડા અવળા ગોટાળા શંકા સમાધાનથી નીકળી જાય ને તેથી આપણે અનેક ભિન્ન ભિન્ન વિચારોમાં ગોથાં ખાતાં અટકીએ છીએ અને તેથી મનને શાંતી મળે છે.

जाड्यं धियोहरति सिंचति वाचि सत्यं ।
मानोन्नतिं दिशति पापमपाकरोति ॥
चेतः प्रसादयति दिक्षु तनोति कीर्ति ।
सत्संगतिः कथय किन्न करोति पुंसाम् ॥

સત્સંગથી માણસ જે ધારે તે કરી શકે છે ને ખરેખર સત્સંગી માણસો સત્સંગરૂપ કલ્પતરૂથી વાંછિત વસ્તુઓ મેળવી શકે છે.

संतप्तायसि संस्थितस्य पयसो नामापि नश्रूयते ।
मुक्ताकारतया तदेव नलिनीपत्र स्थितं राजते ॥
स्वात्यां सागर शुक्ति मध्य पतितं तन्मौक्तिकं जायते ।
प्रायेणाधम मध्यमोत्तम गुणाः संसर्गतो जायते ॥

અહા ? શો સત્યસંગનો પ્રભાવ, ખરેખર તે પ્રભાવ અવર્ણનીય છે. લોઢાને પારસ મણિનો સ્પર્શ થવાથી તે સોનું બને છે, પાણીનો એક છાંટો સ્વાતિ નક્ષત્રમાં છીપના મુખમાં પડે તો તેનું મહાહ મૌકિતક બને છે, કમલપત્ર ઉપર રહેલું પાણીનું બીંદુ મોતીના જેવી શોભા આપે છે. તે સત્સંગનોજ પ્રભાવ છે ખરે સત્સંગ તે મોક્ષનો ખુલ્લો માર્ગ છે. અહા ? તે મહાત્માની તેજસ્વી શાંત અને ગંભીર મૂર્તિ હજુ પણ મારી આગળ ખડી થાય છે. તે મુનિ મહારાજ બુદ્ધિના સાગરજ હતા, તે " દીવ્ય દર્શન " ની સ્મૃતિથી વારંવાર હૃદયમાં આનંદ રસનો છંટકાવ થાય છે.

ભ્રાતાના અવસાન પછી.

(લેખકઃ—મહેતા મગનલાલ માધવજી. જૈન બોર્ડીંગ અમદાવાદ.)

કવ્વાલિ.

હતી જ્યાં પુષ્પની વાડી, ખાલેલી સુરભિને દેતી,
ગઇ કરમાઈ તે વાડી, સુકું જંગલ જણાયે છે;
કરે કોકિલ ટહુકાઓ, હૃદય સ્ફુરણા થતી'તી જ્યાં,
કપોતો મ્હાલતા દીઠા, જોઇ છાતી ચીરાયે છે.
વહેતી પ્રેમની ધારા, ઝરંતી સ્નેહ ગુફાથી,
સુકાઇ પલકમાં તે તો, શીલાઓ ત્યાં જણાયે છે;
ખરેખર પ્રેમની સરીતા, અહોનીશ જે વહન કરતી,
જતાં સુકાઇ, વારિ[1] વીણ, બુરી હાલત થઇ તેની.
અરે નીર્ભાગી તું સરીતા, કરમની કુટલી નારી,
નથી જ્યાં પ્રેમ પોષાતો, વૃથા જીવ્યા કરે તું શું?

[1] પ્રેમ રૂપી વારિ.

હતો હું સર્વદા સુખી, ખરેખર ભ્રાત સહાયેથી,
ડંખાવ્યો દુષ્ટ પારધી[1] એ, બુરી હાલત થઇ મારી.
ચાખ્યું પ્રેમીનું વારિ ગણીને, દુધ બહુ પીધું,
ન જાણ્યું તે નહિ રહેશે, ઝહર[2] ત્યાં ક્યાં સમાયું છે;
ભલે જો મરણને ભેટું, ઝહરપી સ્વર્ગમાં મ્હાલું,
તથાપિ ભ્રાતને માટે, ઝહર બસ પ્યારૂં પ્યારૂં છે. इत्यलम्.

પેથાપુરમાં આચાર્ય પદવી અને તે નિમિત્તે થએલો મહોત્સવ.

પેથાપુરમાં સાગર ગચ્છના વડા વિદ્વાન્ યોગાનષ્ઠ મુનિ મહારાજ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીને સંવત ૧૯૭૦ના માગસર સુદ ૧૫ ને શનીવારના શુભ દિવસે શુભ મુહુર્ત્તે ચઢતે પહોરે શાસ્ત્ર વિશારદ જૈનાચાર્યની પદવી આપવામાં આવી છે. આ પ્રસંગે અમદાવાદથી સરદાર શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઇના ભાઇ શેઠ જગાભાઈ દલપતભાઈ, ઝવેરી લલ્લુભાઇ રાયચંદ, ભગત વિરચંદભાઇ ગોકળભાઇ, શા. જેશીંગભાઇ મનસુખભાઇ, શેઠ લાલભાઈ ચુનીલાલ, શેઠ માણેકલાલ ચુનીલાલ, સોદાગર મોહનલાલ ડાહ્યાભાઇ, સોદાગર સકરચંદ હઠીસંગ, સુરતી મોહનલાલ, ભોગાભાઈ વીભળભાઇ, ઝવેરી લાલભાઇ કેશવલાલ, તથા ચીમનલાલ બાપાલાલ તથા સંકરલાલ ડાહ્યાભાઇ વિગેરે. લગભગ બસો માણસ આવ્યું હતું. મુંબાઇ અને સુરતથી ઝવેરી જીવણચંદ ધરનચંદ ઉદયચંદ, ઝવેરી જીવણચંદ સાકરચંદ, ઝવેરી લુરીઆભાઇ જીવણચંદ, ઝવેરી લલુભાઇ હેમચંદ, ચુનીલાલ ગાલુભાઇ ભણસાલી, ભગુભાઇ હીરાચંદ મહાજી, ઝવેરી ઉત્તમચંદ માનચંદ, ઝવેરી તલકચંદ અમરચંદ, ઝવેરી ભાઇચંદ હીરાચંદ વિગેરે. કપડવણજથી નગરશેઠ જેશીંગભાઈ પ્રેમાભાઇ વિગેરે. વલસાડથી શેઠ નાથાલાલ ખુમચંદ તથા શેઠ ડાહ્યાભાઇ કેસુરજી, માણસેથી શેઠ વિરચંદ કૃષ્ણાજી, તથા હાથીભાઇ મુલચંદ વિગેરે, પાદરેથી વકીલ મોહનલાલ હેમચંદ વિગેરે, સાણંદથી શેઠ ગોવીંદજીભાઇ ઉમેદભાઇ તથા સુખલાલ ઠાકરશી વિગેરે, પાટણથી શેઠ નગીનદાસ મંગળચંદ, શેઠ લલ્લુભાઇ મગનલાલ વિગેરે, વિજાપુરથી શેઠ નથ્થુભાઇના દિકરા વિગેરે, તેમજ મહેસાણા, વડોદરા, વડનગર, વિસનગર વિગેરે સ્થળોના માણસો મળી લગભગ આસરે ત્રણ હજાર માણસ એકત્ર થયું હતું. મુંબાઇ વિગેરે બહારગામથી શેઠ મગનલાલ કંકુચંદ વિગેરે જેઓ આ માંગલિક પ્રસંગે આવી શક્યા નહોતા તેમના તારો તથા કાગળો આવ્યા હતા.

આ સિવાય જૈનેતરમાં પેથાપુરના મુખ્ય મુખ્ય અમલદારો તેમજ તર્કવાચસ્પતિવે શા. સં. શ્રીમંત સરકાર સયાજીરાવ ગાયકવાડના વડા વેદાંત શાસ્ત્રી બદ્રીનાથ, શાસ્ત્રી રામકૃષ્ણજી હર્ષજી, શાસ્ત્રી ગીરજાશંકર લક્ષ્મીશંકર, શાસ્ત્રી ભાઇશંકર વૈકુંઠરામ, કાશીથી રસાયણ શાસ્ત્રી પંડીત શ્યામ સુંદરાચાર્ય વૈશ્ય, જ્યોતિર્વિદ રવિશંકર લક્ષ્મીશંકર વ્યાસ, પંડીત કેશવલાલ નાનુરામ ભટ્ટ વિગેરે વિદ્વાનોએ હાજરી આપી હતી. મુનિ મહારાજનાં ૧૨ ઠાણાં તેમજ ગણીજી મહારાજનાં ૫ ઠાણાં વિદ્યમાન હતાં.

૧ યમ, કાળ રૂપ પારધી. ૨ નાશ રૂપ ઝહર.

શુભ માંગલિક ક્રિયા પુરી થયા બાદ યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીને શાસ્ત્ર વિશારદ જૈનાચાર્યની પદવી આપવામાં આવી હતી.

શરૂઆતમાં શ્રીમંત સરકાર સયાજીરાવ ગાયકવાડના પ્રખ્યાત વિદ્વાન્ શાસ્ત્રી બદ્રીનાથે જણાવ્યું જે શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીની સાથે મારે પરિચય થયેલો છે તેથી હું કહેવાની રજા લઉં છું કે તેઓ વિદ્વાન્ છે તેમજ તેમનામાં આચાર્ય પદવીને લાયક પ્રશસ્ય ગુણો રહેલા છે. મને તેમના જ્ઞાન તથા ગુણ માટે મોટું માન છે. તેઓ લાયક હોવાથી તેમને જે લાયક પદ મળ્યું છે તે જોઇ મને ઘણો આનંદ થાય છે.

જૈનસંઘે તેમની વિદ્વત્તાની તેમના શુદ્ધ ચરિત્રની તથા તેમની શાસનની સેવાની કદરદાની કરી તેમને જે આચાર્ય પદવીનું બિરૂદ આપ્યું છે તે તેમણે યોગ્યજ કર્યું છે. મહારાજશ્રીને આચાર્ય પદવીના માંગલિક પ્રસંગમાં પેથાપુરના સંઘે જે અગ્ર ભાગ લીધો છે તેમજ ગામ ગામના સંઘને તેમજ વિદ્વાનોને આમંત્રણ કરી બોલાવ્યા છે. આવી રીતની તેમની પોતાના ગુરૂશ્રી પ્રત્યે ગુરૂભક્તિ જોઇ હું આનંદ પામું છું. આવા માંગલિક પ્રસંગે હાજરી આપવાને હું મારી જાતને ભાગ્યશાળી ગણું છું.

ત્યાર બાદ શાસ્ત્રી રામકૃષ્ણજી હર્ષજીએ આચાર્ય શબ્દનો અર્થ કરી તે ગુણોને બુદ્ધિસાગરજી લાયક છે તેમજ તેઓ વિદ્વાન છે તેમ જણાવ્યું હતું. પેથાપુરમાં સંઘે આરંભેલા આ માંગલિક કાર્યને હું દરેક રીતે અનુમોદન આપું છું.

ત્યાર બાદ શાસ્ત્રી ગીરજાશંકર લક્ષ્મીશંકરે ધર્મ સંબંધી વિવેચન કરતાં જણાવ્યું હતું કે અહિંસા એ જૈન ધર્મનું બિરૂદ છે અને જીવ દયાને માટે દુનિયાના દરેકે દરેક ધર્મ પુષ્ટિ આપે છે. અંધ માણસને જેમ લાકડી ખાડામાં પડતાં બચાવે છે તેમજ ધર્મ એ પણ મનુષ્યને દુર્ગતિમાં પડતાં બચાવે છે. આ ધર્મના મુખ્ય પ્રવર્તકો આચાર્ય કહેવાય છે. ધર્મ વિવેકથી સાધી શકાય છે. સારાસારનું ભાન થયા વિના સત્ અસત્ ઓળખ્યા વિના ધર્મ પાળી શકાતો નથી માટે ધર્મ પાળવામાં વિવેક કરવાની પ્રથમ જરૂર છે. વિવેક કર્યા વિના કોઇ પણ પ્રકારે કોઈ પણ વસ્તુની કે વ્યક્તિની ઉન્નતિ થઇ શકતી નથી. લાયકમાં જ્યારે લાયક વસ્તુ ભળે છે ત્યારેજ તે વિશેષ શોભાને અર્પે છે. મનુષ્યને વિવેક બુદ્ધિનું ભાન કરાવનાર તેમજ ઐહિક તેમજ પારમાર્થિક ઉન્નતિના કારણભૂત બુદ્ધિ–જ્ઞાન છે તેમજ બુદ્ધિના-જ્ઞાનના આ (મુનિ) સાગર છે. તેમની સાથેના મારા બાળપણના અનુભવથી હું કહેવાની રજા લઉં છું કે તેઓની શુદ્ધ ચિત્ત વૃત્તિ નિર્મળ ચારિત્ર તેમના જ્ઞાનની સાથે વિશેષ શોભા યુક્ત છે. તેમને સાસ્ત્ર વિશારદ જૈનાચાર્યની પદવી આપવામાં આવી છે તે જોઇ મને ઘણો હર્ષ થાય છે અને આશા રાખું છું કે મુનિશ્રી પોતાને મળેલા મહત્ પદનું સાર્થક કરી ઘણા જૈન બંધુઓને તેમજ અન્ય જનોને આ સંસાર સાગરમાંથી ડુબતા તારશે ને ધર્મ પમાડી ઉદ્ધાર કરશે.

ત્યારપછી રા. રા. ઝવેરી જીવણચંદ ધરમચંદ ઉદેચંદે જણાવ્યું કે મુનિમહારાજ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી ઉપર સાગરના સંઘાડાનો બધો ભાર મુકાયેલો છે, તેમજ તેઓ આપણી જૈન કોમમાં ઘણા વિદ્વાન મુનિમહારાજ છે. તેમનું શુદ્ધ નિર્મળ ચારિત્ર ઘણુંજ પ્રશસ્ય છે. તેઓ બાળ બ્રહ્મચારી છે. તેમજ તેમણે થોડા વખતમાંજ લગભગ ૭૫ ગ્રંથો સ્વકલમથી લખી બહાર પાડેલ છે. આવા જ્ઞાન–ગુણ યુક્ત અને શાસનના ઉદ્યોતમાં રક્ત

જૈનમુનિશ્રીને જૈનાચાર્યની પદવી આપવામાં આવી છે તે દુધમાં સાકર ભળ્યા બરોબરજ થયું છે. આ બાબત કેટલાક સ્થળોના સંઘોનું આકર્ષણ થયેલું હતું પરંતુ જ્યાં ભાવી બલિષ્ટ હોય ત્યાંજ વસ્તુ બને છે. છેવટ પેથાપુરનો શ્રીસંઘ મહારાજશ્રીને આચાર્ય પદવી આપવાને ભાગ્યશાળી થયો છે તે જોઇ મને ઘણો આનંદ થાય છે. તેમના દિક્ષાપર્યાયને આજે લગભગ પંદર વર્ષ થયેલાં છે તેમની કોમ પ્રત્યે બજાવેલી સેવાથી અત્યારે સકળ જૈનકોમ ભાગ્યેજ અજાણ હશે. કેળવણીના વિષય ઉપર તેઓશ્રીએ ઘણુંજ અજવાળું પાડયું છે અને તે નિમિત્તે અહોનિશ પ્રયત્ન કરે છે. જૈનકોમની ઉન્નતિના વિચારમાંજ તેમનું મન સદા રોકાયેલું જોવામાં આવે છે. ચોથી વડોદરાની સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ સાક્ષર શીરોમણી શ્રીયુત રણછોડલાલે તથા સાક્ષર શ્રીયુત કેશવલાલ હર્ષદરાવ ધ્રુવ વિગેરે જૈનેતર વિદ્વાનોએ પણ તેઓશ્રીના ગ્રંથોનું અવલોકન કરી તેમજ તેમની સાથેના વાતચીતના પરિચયથી મુનિશ્રીની વિદ્વતા અને ચરિત્ર માટે ઘણા ઉચ્ચ અભિપ્રાયો પ્રદર્શીત કર્યા છે.

ખુદ વડોદરાના મહારાજા શ્રીમંત સરકાર ગાયકવાડે પણ તેમની વિદ્વતાથી તેમજ ચારિત્રથી આકર્ષાઇ તેમની પાસે પોતાના લક્ષ્મીવિલાસ પેલેસમાં વિદ્વાનો સન્મુખ ધર્મ વિષે ભાષણ કરાવ્યું હતું અને તેથી ઘણો સંતોષ જાહેર કર્યો હતો. જે જે સ્થળો તેઓશ્રી વિહારો કરે છે ત્યાં પબ્લીક ભાષણો આપી કોઇ ધર્મને બાધ આવે નહિ અને જૈનધર્મની મહત્વતા વધે એવી રીતે ઉપદેશ આપી હજારો જનોને જ્ઞાન રંજન કરે છે.'

ત્યારબાદ પેથાપુર નિવાસી વૈદ્ય ચંદુલાલ મગનલાલે જણાવ્યું જે આજે પુજ્ય મુનિ૰ મહારાજ શ્રી બુદ્ધિસાગરજીને જે શાસ્ત્રવિશારદ જૈનાચાર્યની પદવી આપવામાં આવી છે તે જોઇ મને ઘણો આનંદ થાય છે. સાગરને સાગર કહેવો એ કંઇ અતિશયોક્તિ નથી તેમજ બુદ્ધિના નિધાન બુદ્ધિસાગરજી હોય તે સ્વાભાવિક છે. તેમની વિદ્વત્તા, તેમની વક્તૃત્વશક્તિ, કાવ્યશૈલી, પરમાર્થ પરાયણતા, શાસનસેવા, વૈરાગ્યદશા, સરળતા, નમ્રતા, ચારિત્ર્ય, નિર્મળતા વિગેરે ઘણાંજ પ્રશસ્ય છે. તેમજ તે આદર્શની પેઠે ખુલ્લાં છે તેથી આવી રીતની મહાન્ શાસ્ત્ર વિશારદ જૈનાચાર્યની જે પદવી મુનિશ્રીને આપવામાં આવી છે તે કનકમાં કુન્દનજ જડાયું છે. રાંકને હાથ રત્નની પેઠે અમારા ગામને પણ હું મોટું ભાગ્યશાળી ગણુંછું કે આવું મહત્વતા ભરેલું અને માંગલિક કાર્ય અમારા શ્રી સંઘને હાથ આવ્યું છે. આજે જે જે સદ્‌ગૃહસ્થોએ બહારગામથી પધારી અમારા ગામને જે શોભાવ્યું છે અને આ રૂડા ને માંગલિક પ્રસંગમાં ભાગ લીધો છે તેને માટે અત્રે પધારેલા સર્વે સદ્‌ગૃહસ્થોનો હું મારા ગામના સંઘ તરફથી અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું. બહારગામથી પધારેલા સર્વે સદ્-ગૃહસ્થોને વિનંતિ કરૂં છું કે આપ સાહેબની જે કંઇ સેવા બજાવવામાં અમારા સંઘની ઓછાસ થઇ હોય તે માફ કરશો. અમારા ગામના પ્રમાણમાં અમારાથી જે કંઇ બની શકયું છે તે કરવાને અમો ચુકયા નથી.

હું શ્રી શાસન દેવતાના પરમ પસાયથી આવા હજારો માંગલિક કાર્યો અમારા શ્રી સંઘથી થાઓ અને વીર શાસનનો સદા જય થાઓ એવું ઇચ્છી વીરમું છું.

ત્યારબાદ શાસ્ત્ર વિશારદ આચાર્ય યોગનિષ્ઠ મુનિ બુદ્ધિસાગરજી મહારાજે સમયાનુસાર અને પાંડીત્ય ભરેલું વ્યાખ્યાન કર્યું હતું. જે હાલમાં અમો મુનિઓ દરેક રીતે પૂર્વાચાર્યોના પગની જ્ઞાન ગુણમાં રજ સમાન છીએ–સાપ ગયા છે ને લીસોટા રહ્યા છે. આવું કહી પોતે

વિદ્વાન છતાં પોતાની તેમાં લઘુતા પ્રદર્શીત કરી હતી અને પોતે જણાવ્યું હતું કે જુદા જુદા ગામના શ્રી સંઘે એકત્ર મળી મને જે મહાનપદ આપ્યું છે તેના માટે હું શાસન દેવતાને વિજ્ઞપ્તિ કરૂં છું કે મને તેમના શાસનની સેવા બજાવવામાં સદા સહાય થાઓ. આ વિગેરે ઘણુંજ મહાનપદને છાજતું વ્યાખ્યાન કર્યું હતું. ત્યારબાદ જૈન શાસનની જય બોલાવી સર્વે સભા વિસર્જન થઇ હતી.

આ શુભ પ્રસંગે પેથાપુરના શ્રીસંઘે એક દીલથી અને ઘણાજ હર્ષની લાગણીથી આ માંગલિક કાર્યમાં જોડાઇને નિર્વિઘ્ને અને શાંતીથી તે પાર પાડયું છે તેમના તરફથી આચાર્ય પદવીના મહોત્સવ વખતે નોકારશી કરવામાં આવી હતી તેમ તેના બીજા દિવસે સુરત નિવાસી રા. રા. ઝવેરી જીવણચંદ ધરમચંદ ઉદેચંદ તરફથી નોકારશી કરવામાં આવી હતી. આચાર્ય પદવીના મહોત્સવના દિવસે પેથાપુરના શ્રીસંઘ તરફથી શ્રીફળની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી તેમ શેઠ જગાભાઈ દલપતભાઇ ભગુભાઇ તરફથી શ્રીફળની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. માણસાના શેઠ વિરચંદભાઇ કૃષ્ણાજી તરફથી લાડવાની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. ઝવેરી ભુરીઆભાઇ જીવણચંદ તરફથી સાકરના પડીકાંની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. માણસાવાલા માધવલાલ અમથારામ તરફથી પેંડાની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. તેમજ વલસાડના શેઠ નાથાલાલ ખુબચંદ તથા શેઠ ડાહ્યાભાઇ કેસુરજી તરફથી પતાસાંની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. અમદાવાદના શેઠ ચુનીલાલ સુરજમલ તથા સાણંદના શેઠ ગોવિંદજીભાઇ ઉમેદ તરફથી પતાસાંની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. અમદાવાદથી શ્રી સંભવનાથજીના દેરાસરવાળી ટોળી બોલાવવામાં આવી હતી તથા તે સીવાય બીજી ઘણી રીતે પેથાપુરના શ્રીસંઘ તરફથી ધામધુમ કરવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે નવજણા સજોડે ચોથું વ્રત ઉચર્યા હતાં. બીજા પણ કેટલાંક વ્રતો ઉચર્યા હતા.

માનવ હિતબોધ.

(લેખક—શાહ વાડીલાલ શીવલાલ, અમદાવાદ.)

સાર્દુલ વિક્રીડીત છંદ.

રે રે, માનવ જો વિચારી મનમાં, પામી રૂડા ધર્મને,
જાણી જો સઉ ધર્મ મર્મ જગમાં, ત્યાગી સઉ કર્મને;
મિથ્યા મોહ વિલાસમાં રખડીને, કાર્યો ન કીધાં રૂડાં,
નીતિ પંથ ઉથાપીને ભ્રમણમાં, માર્ગો ગ્રહ્યા તેં કુડા. ૧
માન્યું તેં તુંજ દ્રવ્યને તુંજ તણું, કીધું ન કોનું ભલું,
દીધું ના કદી દાન દીન જનને, માનું ભવે જે મળ્યું;
રાગી થૈ પરદારમાં અતી ઘણો, કામાભિલાષી થયો,
લક્ષ્મિ મોહવિલાસ રંગ ધુનમાં, રાચી રહ્યો તું ઘણો. ૨
ફેશન શોખ વિષે અંધ બનીને, વસ્ત્રો બહુ ધારતો,
દુઃખી, અંધ, અપંગ, દીન જનને, કાંઇ ન તું આપતો.

ઉંચા બોમ કટારી દીવ્ય ઝરૂખાં, હર્મ્યો વિષે શોભતા,
તાહરે એ સઉ અંત વખતે, જાવું અહીં છોડતા. ૩
પિતૃ, માતૃ, ભગિની, પુત્રવધૂ એ, આદિ સૌ સ્નેહિઓ,
સાચુ ના કદિ કોઇ અત્ર જગમાં, માયા સ્નેહિ સૌ;
મિથ્યા કલ્પિત સ્વપ્ન વાત સમજી લેને ભજી ઇશને,
જેથી પામી શકાય પાર ભવનો, શાંતિ સદા શ્રીહરી, ૪
કર્તા કારણ ધર્મ કર્મ સુખનું, જાણો સૌ આપણું;
કહેણી, રહેણી પાર તરણી, થાશે ભલું સર્વનું,
છો શાશન નાયક દેવ વિભુજી, દેવી સદા ભગવતી.
વંદુ હું દીન બાળ નાથ ચરણે, આપો પ્રભુ સન્મતિ. ૫

" जीवन जगमां सफळ तुंज हो ! "

(લેખક—કલ્યાણ–વડોદરા.)

(ગઝલ.)

તિમિર અજ્ઞાનને હણવા, દુઃખોનાં મુળ સંહરવા,
કુરૂઢીની કતલ કરવા, જીવન જગમાં સફળ તુજ હો ?
દયા ધર્મી બનીને જે, કરે કૃત્યો અતિ કુડાં,
પમાડવા બોધ તે સૌને, જીવન જગમાં સફળ તુજ હો !
ધરીને ધ્યાન રહે ઢોંગી, બીછાવે જાળ પ્રપંચોની,
ફસાતા મુગ્ધને માટે, જીવન જગમાં સફળ તુજ હો !
કુસંપે જે બન્યા રોગી, સુસંપનો દોર ત્રોડીને,
બનાવવા ઐક્ય તેઓને, જીવન જગમાં સફળ તુજ હો !
બનીને ક્રુર રાક્ષસો, હણે નિર્દોષ પ્રાણીને,
દયા અમૃત હૃદય સિંચી, જીવન જગમાં સફળ તુજ હો !
અરે ! પુત્રી વેચતો પિતા, બનીને દુષ્ટ કસાઇ,
ગરીબડી ગાય છોડવવા, જીવન જગમાં સફળ તુજહો !
ગયેલું શૌર્ય મેળવવા, વધેલા ધર્મ વિક્ષેપો,
પડેલા પંથ મેળવવા, જીવન જગમાં સફળ તુજહો !
કુધારા નાશ કરવાને, સુધારાથી થતાં પાપો,
તિલાંજલી સર્વને દેવા, જીવન જગમાં સફળ તુજ હો !
પરતંત્રમાં પિડાતા સૌ, થવા સ્વતંત્ર વિદ્યાથી,
ઉદ્યોગે લક્ષ્મી મેળવવા, જીવન જગમાં સફળ તુજ હો !
દુઃખીના દુઃખને ટાળી, ઉદ્ધરો દેશને જ્ઞાતિ,
જનમ સાફલ્ય કરવાને, જીવન જગમાં સફળ તુજ હો !

બોર્ડીંગ પ્રકરણ.

આ માસમાં આવેલી મદદ.

૧–૦–૦	શા. લલ્લુભાઇ ન્હાલચંદ સ્કુલમાસ્તર.	ચીત્રોડા
૨૫–૦–૦	શા. જેઠાલાલ ડાહ્યાભાઈ હ. ગગડભાઇ ડાહ્યાભાઇ.	ખાવળા
૪૦–૦–૦	શા. ફતેચંદ આશારામ તરફથી શેઠ લાલભાઇ દલપતભાઇ. હ. દોલા પારેખ.	અમદાવાદ
૨૫–૦–૦	શા. મગનલાલ સવચંદ સાતભૈયા હ. ચીમનભાઇ.	,,
૩૦–૦–૦	શેઠ. ચંદુલાલ જેશીંગભાઇ હ. શા. પુનમચંદ ગોરધનદાસ.	,,
૧૨૧–૦–૦		

જમણ:—યોગનિષ્ઠ મુનિમહારાજ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીને શ્રી પેથાપુર ખાતે માગશર સુદી ૧૫ ના દીવસે **શાસ્ત્ર વિશારદ જૈનાચાર્ય**ની પદવી આપવામાં આવી તે શુભ માંગલિક પ્રસંગની ખુશાલીમાં માણસાવાળા શેઠ વિરચંદભાઇ કૃષ્ણાજી તરફથી બોર્ડીંગના વિદ્યાર્થીઓને જમણ આપવામાં આવ્યું હતું.

આ શિવાય ફીકાભટની પોળવાળા રા. રા. શેઠ જમનાદાસ જેઠાભાઇ તરફથી ડીસ્પેન્સરીને લગતો કેટલોક સામાન બોર્ડીંગને ભેટ આપવામાં આવ્યો છે જે સ્થળ સંકોચને લીધે આ અંકમાં પ્રગટ કરી શક્યા નથી તો આવતા અંકમાં પ્રગટ કરીશું.

બોર્ડીંગને માસિક મદદ:—આ બોર્ડીંગને મદદ માટે ગયા અંક વખતે જે વિજ્ઞપ્તિપત્ર બોર્ડીંગના ઑનરરી સેક્રેટરી રા. રા. વકીલ મોહનલાલ ગોકલદાસ બી. એ. એલ. એલ. બી. ની સહીથી બોર્ડીંગની મેનેજીંગ કમીટીના ઠરાવ મુજબ કાઢવામાં આવ્યું હતું. તેમાં લગભગ માસિક રૂ. ૫૦) ની મદદનાં ફોર્મ ભરાયાં છે. તે નામો સ્થળ સંકોચને લીધે આ અંકમાં પ્રગટ કરી શકયા નથી તો આવતા અંકમાં પ્રગટ કરીશું. જે જે સદ્ ગૃહસ્થોએ માસિક મદદનું ફોર્મ ભર્યું છે તેને માટે બોર્ડીંગ તેમનો ઉપકાર માને છે અને દરેક જૈન બંધુઓને વિજ્ઞપ્તિ કરીએ છીએ કે દરેક બંધુઓ તેવી રીતે ફોર્મ ભરી બોર્ડીંગને આભારી કરશે.

બોર્ડીંગના વિદ્યાર્થીઓનું યુનિવર્સીટી વિગેરે ઉંચા ધોરણની પરીક્ષાનું પરીણામ.

ધોરણ.	બેઠા.	પાસ.	રિમાર્ક.
ઇંટરમીડીએટ.	૩	૩	આ બે વિદ્યાર્થી સેકન્ડ કલાસમાં પાસ થયા છે.
પ્રીવીયસ.	૧	૧	
મેટ્રીકયુલેશન.	૧૯	૧૩	
બી. જે. મેડીકલ સ્કુલ વર્ષ ૩ જું.	૧	૧	
વર્ષ બીજું.	૧	૧	વિદ્યાર્થી ચંદુલાલ મથુરદાસે કેમેસ્ટ્રીના વિષયમાં પહેલે નંબર તથા કલાસમાં બીજે નંબર આવવાથી ઇનામ મેળવ્યું છે.
વર્ષ પહેલું.	૧	૧	
કુલ...	૫	૧૯	

આ સિવાય વિદ્યાર્થી ચંદુલાલ મથાચંદે બી. એ. ની પહેલા વર્ષની પરિક્ષા કાૅલેજમાં પસાર કરી છે ને આવતે વર્ષ યુનિવર્સીટીની પરીક્ષામાં બેસશે.

શાસ્ત્રવિશારદ જૈનાચાર્ય પૂજ્યપાદ યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી સૂરીશ્વરજીનો વિહાર.

તા. ૧૮-૧૨-૧૩ ગુરૂવારના દિવસે બપોરના બે વાગતાં મહારાજશ્રીએ પેથાપુરથી વિહાર કર્યો તે પ્રસંગે સર્વે શ્રાવક શ્રાવિકાઓએ માંગળીક ગાયન સહિત ગામથી કેટલાક દૂર સુધિ હાજરી આપી હતી તેમજ અન્ય મતાવલંબી સદ્ગ્રહસ્થોએ પણ સૂરીજી મહારાજશ્રીની દેશના સાંભળવા તથા દર્શન કરવા આવ્યા હતા. બાદ ગામની બહાર દવાખાનાની પાસે આચાર્ય મહારાજ પોતાના દશ શિષ્યો સહિત ઉભા રહી સકળ મનુષ્યોને મનુષ્ય જન્મની કીંમત તથા મનુષ્ય જન્મ પામી કરવા યોગ્ય કાર્યો. એ વિષયનો ઉપદેશ ઘણીજ અસરકારક ભાષામાં લગભગ પોણા કલાક સુધી દીધો હતો જેથી ઘણા શ્રાવક શ્રાવીકાઓ તથા અન્ય ધર્મીઓના હૃદયમાં ઘણીજ અસર થઇ હતી. બાદ સર્વેને યથાયોગ્ય વ્રતપચ્ચખાણ આપી આચાર્ય મહારાજશ્રીએ સ્વશિષ્યો સાથે મુકામ રાંધેજા તરફ ગમન કર્યું. તે પ્રસંગે લગભગ પચ્ચાસ ઉપરાન્ત સદ્ગૃહસ્થો લગભગ રાંધેજા સુધી સાથેજ હતા. તેટલામાંજ રાંધેજાનો સંઘ સામૈયા સહિત આચાર્ય મહારાજશ્રીની સામે આવ્યો. ઘણાજ આડંબરથી મહારાજશ્રીએ ગામમાં પ્રવેશ કર્યો. તે પ્રસંગે ઉપાશ્રયની આજુબાજુનો ભાગ ધ્વજા પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યો હતો. મહારાજશ્રીએ ઉપાશ્રયમાં પધારી પ્રભુ પૂજાથી થતા ફાયદા તથા પૂજાની વિધિ વિષે ઘણોજ અસરકારક બોધ આપ્યો હતો. બાદ પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. બીજે દીવસે પેથાપુરથી યૂરોપિયન વેઝીટરીયન સુરી સાહેબ સૂરીશ્વરજીના દર્શનાર્થે આવ્યા હતા. તેમણે મહારાજશ્રીની સાથે ઘણી ઘણી બાબતની ધર્મ ચર્ચા કરી હતી. તા. ૨૧-૧૨-૧૩ રવિવારના દીવસે સવારના આઠ વાગતાં સ્ટેટ માણસા તરફ આચાર્ય મહારાજનો વિહાર થયો. તે ખબર માણસામાં મળતાં સકળ સંઘને અત્યાનન્દ થયો. દરબાર તરફથી મહારાજશ્રીનો સારો સત્કાર થયો હતો અને ઘણાજ આડંબરની સાથે નગરમાં પ્રવેશ થયો હતો. આ પ્રસંગનો દેખાવ ઘણોજ આહલાદ ઉપજાવનાર થઇ પડયો હતો કારણ જે ઠેકાણે રંગીએરંગી બોર્ડો તથા ધ્વજા પતાકાઓ તથા કમાનો બાંધવામાં આવી હતી તેમજ ભરબજારની અંદર રેશમી કીનખાબ, સાઠી ગજીઆણી, ગોળીયાં વીગેરેથી ઘણીજ શોભા કરવામાં આવી હતી. ઠેકાણે ઠેકાણે શ્રીફળ તથા ખાંડનાં રમકડાં તથા દર્પણ વિગેરેનાં તોરણો બાંધી અપૂર્વ શોભા કરી હતી. ત્યાંથી મહારાજશ્રીનું ગમન થયું તે પ્રસંગે સૂરીશ્વર મહારાજશ્રીની જય એવા અવાજથી આકાશ ગરજી રહ્યું હતું તેમજ સુશ્રાવીકાઓ મધુર સ્વરે મંગળ ગાણાં ગાતી હતી. તેવા સાડંબર સામૈયા સહિત આચાર્ય મહારાજશ્રીએ ઉપાશ્રયમાં પધારી ધર્મ દેશના શરૂ કરી. પંચેન્દ્રિયોના વિષય સુખમાં પોતાનો મનુષ્યાવતાર ન ગમાવતાં ધર્મ સાધન કરી જન્મ સફળ કરવો તે વિષયમાં ઘણોજ અસરકારક બોધ લગભગ એક કલાક સુધી દીધો હતો. બાદ સૂરીશ્વરજી મહારાજની જય બોલી પ્રભાવના લઇ સર્વે સદ્ગૃહસ્થો વિસર્જન થયા હતા. મહારાજશ્રી હાલમાં અત્રે માણસામાં રહેનાર છે. દરરોજ સવારના નવથી અગીઆર વાગ્યા સુધી ધર્મ દેશના તેઓશ્રી આપે છે તેમાં સ્વધર્મી તથા ઘણા અન્ય ધર્મીઓ પણ ભાગ લે છે. ઉપાશ્રય શ્રોતાઓથી પૂર્ણ ભરાય છે. ધર્મનો ઉદ્યોત ઘણોજ સારી રીતે થાય છે.

પ્રેક્ષક.

સ્વીકાર હવે પછી.)